

Dr. Ciril Žebot

Osnovni tipi modernih gospodarskih ustrojev

Nastopno predavanje na univerzi dne 27. marca 1942

tipkopolis, 9 str.

(XXXXXXXX) nastopno predavanje na univerzi, dne 27. III. 1942)

docent dr. Ciril Žebot

U v o d n a b e s e d a .

Ustanovljene od Cerkve, utemeljiteljice evropske omike, varuhinje večne umske in npravstvene resnice, - so univerze na osnovah krščanskega duhovnega edinstva dale nekdanji Evropi njeno kulturno prvenstvo. Po protestantizmu in racionalizmu od Cerkve odtrgane, so pozneje iste univerze razkrojile duhovno edinstvo Evrope in tako polagoma pripravile prosto pot popolnemu razdejanju modernega sveta. Ako naj razkrojena Evropa znova najde pot k duhovni edinosti, mora obnova začeti pri studencih kulturnega razvoja - pri univerzah.

+ + +

Smatram za veliko (božjo) milost, da mi je bilo dano stopiti na akademski oder. Zato gre v tem najlepšem trenutku mojega življenja moja ^{prva} hvaležna misel k Njemu, ki je "Deus, scientiarum Dominus". Z vso ponižnostjo dvigam prošnjo k Svetemu Duhu, naj moj človeški um razsvetljuje s svojimi sedmerimi darovi, in k Njej, ki je "Sedes sapientiae". S tega akademskega odra polagam obljubo, da mi bo pri vsem mojem akademskem delu zadnje vodilo - večna resnica. Njej bom vselej podrejal omejena spoznanja svojega uma, zavedajoč se, da med vero in znanostjo ne more biti nasprotja.

+ + +

Ko imam visoko čast, stopiti na akademski oder slovenske univerze, iz katere sem izšel, se iskreno zahvaljujem svojim akademskim učiteljem, posebno svojemu mojstru profesorju Bilimoviču, ki me je na moji pripravljalni poti ljubeznivo podpiral ter me ob času predlagal univerzi v izvolitev, za kar sem vsem članom fakultetnega sveta in akademskega senata spoštljivo hvaležen.

Ob tej priliki naj mi bo tudi dovoljeno, da se javno zahvalim svojim stzrišem in dobrotnikom, posebno svojemu dragemu očetu tam daleč v tujini.

Slovenska univerza pa, ki jo hočemo vsi tako goreče ljubiti kakor pokojna akademika, ki sta dala svoji mladi življenji za njen obstanek, naj živi in se razvija ter srečno prebude težke čase, ki jih preživlja slovenski narod.

B. OSNOVE GOSPODARSKE DEJAVNOSTI.

I. NAMEN GOSPODARJENJA.

§ 1. Splošni namen gospodarjenja.

Kakor smo že omenili, se gospodarjenje definira kot "človeško delovanje, ki se neposredno nanaša na oskrbo ljudi z gospodarskimi dobrinami". Iz te definicije posnemamo, da je torej splošen namen gospodarjenja - brez ozira na določeni družbeno-gospodarski ustroj, čas in kraj - "oskrba ljudi z gospodarskimi dobrinami". Ta namen ^{gospodarjenja} je imanenten človeški naravi ~~in človeštvu~~, je temeljni aksiom človeškega gospodarskega delovanja.

§ 2. Modifikacije splošnega namena gospodarjenja v poedinih tipičnih gospodarskih ustrojih.

Sicer so modifikacije označenega imanentnega namena gospodarjenja v okviru poedinih tipičnih družbeno-gospodarskih ustrojev doktrinarno, naučno formulirane. Vendar ^{se} gospodarska teorija kot znanstveno-spoznavna veda o družbenem gospodarstvu ne more ~~v svoje sferi sprejeti neteoretičnih doktrinarnih izjavami~~. Gospodarska teorija mora modifikacije splošnega namena gospodarjenja, kakor se javljajo v okviru poedinih tipičnih družbeno-gospodarskih ustrojev razbrati iz stvarnega gospodarskega poteka in jih skušati ugotoviti kot zakonitosti dotičnega gospodarskega ustroja, na enak način, kakor skuša ugotavljati ~~zakonitosti~~ po spoznavno-teoretični poti tudi vse ostale zakonitosti gospodarskih ustrojev.

Ako torej hočemo poleg teoretične definicije o splošnem, človeški naravi in človeštvu imanentnem, za vse čase in kraje veljajočem namenu gospodarjenja znanstveno spoznati konkretne modifikacije označenega splošnega namena gospodarjenja, kakor se uveljavljajo v poedinih tipičnih gospodarskih ustrojih, jih moramo razbrati iz tistih stvarnih okolnosti družbenega gospodarskega življenja v okviru poedinih tipičnih gospodarskih ustrojev, ob katerih prihajajo modificirani nameni gospodarjenja, kakor se uveljavljajo v poedinih tipičnih gospodarskih ustrojih - posebno do izraza.

Stvarne okolnosti, ki so posebno merodajne za spoznanje modifikacij splošnega namena gospodarjenja v okviru poedinih tipičnih gospodarskih ustrojev, so naslednje:

- a) Lastninski red.
- b) Odnos med gospodarskimi podjetji in državo.
- c) Politika cen.
- d) (Zunanje-) trgovinska politika.

e) Socialna politika.

f) Davčna politika.

Lastninski red je lahko zasebno-pravni ali javno-pravni ali pa mešani. Med gospodarskimi podjetji in državo so lahko zelo ohlapni, pa tudi zelo tesni odnosi. Politika cen lahko favorizira proizvajalce na škodo potrošnikov, eno gospodarsko panogo v škodo drugih, potrošnike na škodo proizvajalcev ^{ital.} ~~državno blagajno na škodo zasebnega gospodarstva~~. Trgovinska politika je lahko abstinenčna, protekcionistična ali pa naravnost avtar-kična. Socialna politika lahko favorizira šibkejše sloje na škodo močnejših bolj ali manj. Davčna politika, končno, lahko poleg svoje redne vloge posrednika med zasebnim pridobitnim in javnim finančnim gospodarstvom služi tudi kot tehnični pripomoček v izvajanju posebnih namenov take ali drugačne gospodarske in socialne politike.

§ 3. Nameni gospodarjenja po družbeno-gospodarskih ideologijah.

~~nameni~~ ^(Kaj pravijo o namenu gospodarjenja)
 V naslednjem si hočemo ^{ogledati} najznačilnejše družbeno-gospodarske ideologije (doktrine, nauki), ki predstavljajo idejne predhodnike modernih družbeno-gospodarskih ustrojov. Označene ideologije ^{na namenu} ~~nas zanimajo samo v toliko, v kolikor se izjavljajo o namenu, ki naj jih ima gospodarjenje v okviru tipičnih gospodarskih ustrojov, katerim so te ideologije pripravljale tla.~~ ^{tudi ticer, ker so modernim} ~~Zatem pa si bomo vnaprej ogledali, kako je z zgoraj navedenimi stvarnimi okolnostmi, iz katerih so modifikacije splošnega namena gospodarjenja najbolj razvidne, v okviru poedinih gospodarskih ustrojov.~~ ^{gospodarskim ustrojem} ~~Pri tem bomo morali, kakor to sledi že iz naznačene sheme stvarnih okolnosti, anticipirati nekatere zaključke prihodnjih poglavij našega tečaja. To anticipiranje nekaterih rezultatov našega poznejšega razpravljanja bo potrebno zato, da bomo mogli doktrinarna mnenja o modifikacijah splošnega namena gospodarjenja v okviru poedinih družbeno-gospodarskih ustrojov preizkusiti v luči gospodarsko-teoretičnih spoznanj.~~ ^{šele} ~~Kaj torej pravijo o namenu gospodarjenja v okviru poedinih gospodarskih ustrojov?~~

1. Tip družbeno-gospodarskega ustroja na osnovah zasebno-pravne lastnine pridobitnih sredstev in gospodarske avtonomije zasebnikov ima svoje prve ideološke osnove pri fiziokratih in angleških klasikih. ~~Smith, Malthus, Ricardo, Stuart Mill~~
 Osnovni ideji, ki so jih prvi klasiki (Smith, Malthus, Ricardo, Stuart Mill) povzeli po fiziokratih, sta zapopadeni v njih skupnem prepričanju o harmoniji, ki da obvladuje dejavnost poedincev in o skladnosti med poedinskim in kolektivnim interesom. Z ozirom na ti dve filozofsko-sociološki osnovi družbeno-gospodarskega reda na osnovah zasebno-pravne lastnine pridobitnih sredstev in gospodarske avtonomije zasebnikov je bila med fiziokrati in angleškimi klasiki razlika le glede na izvor zatrjevanih skladnosti:

teorija vrsta duhovne in socijalne znanosti. V tem je obenem njena šibka stran in njena prednost pred naravnimi vedami.

Šibka stran gospodarske teorije kot družbeno-gospodarske nomografije je v tem, da ima opravka s pojavi, za katerimi ~~sto~~ stoji človek kot po naravi avtonomno bitje z lastnim umom, z lastnimi nagibi in z lastno voljo. Ta temeljna ugotovitev bi nagibala k apriornemu mnenju, da je gospodarjenje vsakega človeka njegova avtonomna zadeva z lastnimi načeli in z lastnim sistemom. Vendar, človek živi in deluje v družbenem okolju, do katerega je v razmerju večje ali manjše odvisnosti. Odtod pri ljudeh istega ali sorodnega družbenega okolja pojav iste ali sorodne psihologije. Tako tudi v družbenem gospodarskem življenju ~~ine~~ ^{ine} glede na konkretne oblike politično-pravnega reda in gospodarske organizacije ~~ugotavljamo~~ ^{ugotavljamo} večji ali manjši vpliv družbenega okolja na gospodarjevega človeka. Zato je pri ljudeh istega ali sorodnega družbeno-gospodarskega okolja mogoče ugotoviti isto ali sorodno gospodarsko psihologijo in tehniko gospodarjenja. Prav zaradi označenega razmerja med človekom in družbenim okoljem je mogoča ~~teorija~~ ^{teorija} družbenega gospodarstva. Zato so pretirani ugovori proti objektivno-pozitivnemu značaju ekonomske vede, ker slonijo na enostranskem povdaranju zgolj ~~teleološkega~~ ^{teleološkega} značaja poedinskih človeških dejanj, tudi gospodarskih, t. j. ^{čist da ima vsaki posameznik svoje čisto samostojne namene in pomen.}

Slejkoprej pa ostane dejstvo, da zaradi človeškega značaja gospodarskega delovanja, gospodarska teorija večkrat zakonitosti gospodarskega življenja ne more ugotoviti s popolno znanstveno gotovostjo in točnostjo, kakor je na pr. to za svoje območje priznala tudi moderna naravoslovna teorija. Kakor naravoslovna teorija, tako se mora tudi gospodarska teorija večkrat zadovoljiti z ugotavljanjem zgolj takoimenovanih stohastičnih (verjetnostnih) zvez med dvema in več gospodarskimi pojavi. ^{Tudi nicer velja na splošno, da se teorije zakonitosti v dejanskem gospodarskem življenju pojavijo le kot tendence.}

Na drugi strani pa prav dejstvo, da stoji za, od individualnega človeka še tako oddaljenim gospodarskim pojavom družbenega značaja ^{radje} koncev substratum umnega človeškega ravnanja, - da je gospodarski vedi to prednost pred naravnimi vedami, da lažje ~~razloži~~ ^{razloži} nastanek in smisel določenega gospodarskega pojava, torej ne le "kač", temveč tudi "kako" in "zakaj" gospodarskih pojavov.

Človeka, običajnega ^{človeka} v družbenem okolju kot osnovno gibalo vseh gospodarskih pojavov namreč poznamo. Vemo za tipične nagibe in za tehniko njegovih dejanj, tudi ekonomskih. To poznanje človeškega ^{radje} substrata gospodarskih pojavov nudi gospodarski teoriji koristen pripomoček ne samo za znanje, temveč tudi za pojmovanje in razložitev gospodarskih pojavov oziroma odnosov med njimi.

X 1. Predmet gospodarske teorije.

1/4 besp.

Gospodarska teorija preučuje in objasnjuje družbeno gospodarsko življenje z namenom, da odkrije in ugotovi, ali je v njem kaj splošnih pravilnosti oz. kakor pravimo, zakonitosti, in katere so te zakonitosti. Ako bi v družbenem gospodarskem življenju takih splošnih pravilnosti ne bilo, bi gospodarska teorija ~~izgubila svoj pomena,~~ ^{me imela}

^{more} Zato se ~~znanstvena~~ ^{znanstvena} zgradba gospodarsko-teoretičnega sistema ^{more} naslanjati samo na tiste gospodarske pojave oz. odnose med pojavi, ki družbeno gospodarsko življenje na splošno in praviloma obvladujejo. Zgolj izjemnih, slučajnih, nepredvidljivih ~~pojavi~~ gospodarskih pojavov oz. odnosov med njimi gospodarska teorija v svojem sestavu ne more upoštevati. Ravnotako ne takih pojavov, ki nimajo značaja splošnosti. Kajti niti enim, niti drugim ne moremo znanstveno ugotoviti ~~oz. teoretično povzeti.~~ ^{v sistem} Taki gospodarski pojavi oz. odnosi med njimi so lahko predmet navadnega gospodarskega opisovanja ali gospodarske zgodovine.

^{ker} v družbenem gospodarskem življenju nahajamo tudi take pojave oz. odnose med njimi, ~~č~~ ^čto gospodarska teorija ne nudi točnega miselnega odseva gospodarskega življenja, pa če se ~~naslanja na stvarne premise.~~ pri svojem sklepanju še tako zvesto naslanja na stvarne premise. Gospodarska teorija ni fotografija gospodarskega življenja. Ona je le znanstveno odmišljen sestav splošnih pravilnosti, ki jih nahajamo v gospodarskem življenju. Vkljub temu pa ima gospodarska teorija ~~važen~~ ^{važen} praktičen pomen, ker je kaži-pot za smiselno in smotreno gospodarsko in gospodarsko-politično delovanje.

X 2. Značilnost gospodarskih zakonitosti.

1/4 besp.

Gospodarstvo je panoga človeškega delovanja, ki se odigrava v družbenem okolju. Zato je gospodarska teorija duhovna in socialna znanost. V tem njenem duhovnem in socialnem svojstvu je obenem njena ~~značilnost~~ ^{pa tudi} ~~značilnost~~ ^{in njena prednost, pred naravnimi vedami}

Šibka stran gospodarske teorije kot vede ^o splošnih pravilnostih v gospodarskem življenju je v tem, da nahajamo za gospodarskimi pojavi človeka. Človek pa je po svoji naravi avtonomno bitje z lastnim umom, z lastnimi nagibi in z lastno voljo. Zato bi mislili, da je gospodarjenje vsakega človeka njegova avtonomna zadeva z lastnimi načeli in z lastnim sistemom. Toda človek živi v družbi. Zato je v svojem delovanju v večji ali manjši meri odvi-

sen od družbenega okolja. Zato opažamo pri ljudeh skupnega družbenega okolja neko bolj ali manj skupno psihologijo. Kar velja o družbenem življenju na splošno, velja tudi glede na družbeno gospodarsko življenje. Pri ljudeh istega ali sorodnega družbeno-gospodarskega okolja ugotavljamo isto ali sorodno gospodarsko psihologijo in tehniko gospodarjenja. Prav zaradi tega je načelno mogoča gospodarska teorija. In zato so ~~navključni~~ načelni ugovori proti objektivno-pozitivnemu značaju ekonomske vede pretirani, ker enostransko povdarjajo avtonomen značaj poedinskih gospodarskih dejanj in premalo upoštevajo ~~tudi~~ medsebojno družbeno odvisnost ljudi.

Slejkoprej pa človeški značaj gospodarskega delovanja preprečuje, da bi v gospodarskem življenju vladale enake neizprosne zakonitosti kakor v zunanji, izvenčloveški naravi. Gospodarska teorija sama priznava, da se zakonitosti, ki jih ona teoretično formulira, v praktičnem gospodarskem življenju javljajo le kot tendence, ki prihajajo do izraza le v dolgih razdobjih in le ~~razredni~~ pri množičnih pojavih. Večkrat pa se mora gospodarska teorija ~~navključni~~ tudi ^{ne} v svojih teoretičnih formulacijah zadovoljiti naravnost samo z verjetnostnimi zvezami med gospodarskimi pojavi. Sicer velja isto tudi za moderno naravoslovno teorijo, kakor to sama priznava. Toda v njenem primeru vzrok te neekzaktnosti ne leži v samem predmetu, t.j. v naravi, temveč v pomanjkljivih spoznavnih možnostih, s katerimi razpolagajo naravne vede.

V tem oziru ima gospodarska veda absolutno prednost pred naravnimi vedami. Kajti za vsakim gospodarskim pojavom, če je še tako oddaljen od posamnega človeka, nahajamo koncem koncev ozadje umnega človeškega ravnanja. Zato more gospodarska veda lažje razložiti nastanek in smisel gospodarskih pojavov. Človeka, običajnega človeka v določenem družbenem okolju namreč poznamo. Vemo za tipične nagibe in za tehniko njegovih dejanj, tudi gospodarskih. To poznanje človeškega ozadja gospodarskih pojavov nudi gospodarski vedi koristen pripomoček ne le za znanje, temveč tudi za pojmovanje in za razložitev gospodarskih pojavov in za ugotovitev smiselnih odnosov med njimi.

Francoski ekonomist Nogaro ~~navključni~~ ponazoruje pomen, ki ga ima poznanje človeškega ozadja gospodarskih pojavov, za gospodarsko teorijo, na primeru denarnega razvrednotenja. Nogaro tako-le razvija: ^{?)}

*) Nogaro, La methode de l'economie politique, Paris 1939, str. 11-13.

Francoski ekonomist Nogaro navaja v svojem delu o metodologiji ekonomske vede (Paris 1939) primer denarnega razvrednotenja in poizkus njegove pojasnitve z vidika človeškega substrata, ki je za tem pojavom, in pravi:

Dolgo časa so ekonomisti na splošno razlagali, da je razvrednotenje denarja posledica poslabšanja denarnega predmeta (snovi) - nadomestitev zlata s srebrom, ali kovine s papirjem ali pa prekomernega povečanja denarne količine v ~~obto~~^{obto}ku ali pa posledica obeh ^{teh} vzrokov obenem. Tovrstne razlage so večkrat poskušali potrditi z iskanjem skladnosti med izgubo ^{denarnemu} na tečaju in spremembo v vsebini (snovi) denarja oz. v višini emisije. Izhodna točka tovrstnih razlag je bila ugotovitev dejstva razvrednotenja, zatem sklicevanje na dvoje abstraktnih pojmov (denar je blago; njegova vrednost se izpreminja v obratnem razmerju s količino v obtoku) in končno subsidiarno iskanje skladnosti med zatrjevanim vzrokom in posledico. Mehanizma predpostavljenih odnosov (mehanizem denarnega tečaja), kakor izhajajo iz človeških dejanj, pa niso opredelili oz. upoštevali.

Priporočana metoda pa sklepa takole: Tečaj kaže anormalen padec določene valute v razmerju do zlata ali do drugih valut. Toda, mi poznamo mehanizem tečaja. Vemo, da tečaj denarja, ki je po fiksnem tečaju zamenljiv v zlato ali v druge valute, niha okoli paritete le v ozkih mejah, ki načelno odgovarjajo stroškom pošiljanja zlata iz ene dežele v drugo. Vemo, kako in zakaj zamenljivost omejuje nihanje tečaja (~~alate točke~~^{alate točke}). Smemo torej predpostavljati, da je ugotovljeno razvrednotenje denarja, t.j. padec tečaja pod normalno mejo nihanja, pripisati dejstvu, da je ta valuta postala nezamenljiva. Prav tako lahko iz poznania mehanizma denarnega tečaja sklepamo, da bo tečaj prenehal anormalno nihati, če bo prizadeti denar postal zopet zamenljiv. ~~Gornja~~^{Gornja} objasnitev nikakor ne izključuje prej omenjene. Brez nadaljnega je mogoče raziskovati, če niso morda spremembe v naravi (snovi) denarja ali v njegovi količini sprožile nezamenljivosti. Vendar je poznanje mehanizma denarnega tečaja in uporaba tega poznanja v pojasnevanju omenjenega pojava, kljub temu ohranila svojo spoznavno vrednost, ker nam omogoča jasno spoznanje, kako se je ugotovljeno razvrednotenje primerilo in zakaj se je moglo primeriti.

Navedeni primer, ki je povzet po Nogaroju, drži le deloma. Novejši ~~primer~~^{denarni režimi} so namreč dokazali, da je mogoče varovati denarno vrednost, tudi če valuta ne temelji na realni zlati osnovi. Nogaro je pristaš znane metalistične teorije o denarni vrednosti in zato v svojem primeru ne upošteva novih stvarnosti, ki se ne sklada z metalistično pojasnitvijo denarne vrednosti. Nogarojev primer moramo torej, ako naj velja tudi za sedajnost, dopolniti z naslednjim pristavkom:

Ako gre za nezamenljiv papirnati denar je razvrednotenje pripisati dejstvu, ali da je prizadeta dežela emitirala znatno količino denarja v neproduktivne namene (n.pr. za kritje preračunskih primankljajev) ali pa ni vedela uravnovesiti zunanje trgovine, mednarodnih plačilnih odnosov in kapital^{skih} transferov ~~ni~~ ^{vsej glavni} ni znala ustaliti blagovnih cen, obresti, ~~mezo~~ ^{(dobrih) voditi primerne davčne politike in jevs. kredit} iz najnovejše izkušnje namreč vemo, da je z navedenimi ukrepi ^{tudi} mogoče obdržati denarno vrednost na ustaljeni visini. ~~Ustrezni ukrepi~~ ^{Kajti ti ukrepi} domačo valuto izolirajo od zunanjih motenj ter jo prilagodijo relativni stalnosti notranjih gospodarskih odnosov.

nezamenljivega papirnatega denarja

~~Navedena primera kažeta, kako koristna je za preučevanje gospodarskih pojavov uporaba poznanja, ki ga imamo o njihovem človeškem substratu. Človeški substrat, ki je za gospodarskimi pojavi, odvzema tem pojavom značaj misterioznosti in omogoča njih razložitev v kljub temu, da se gospodarska veđa zaradi posebnosti svojega preučevalnega predmeta ne more okoriščati k ~~uvano~~ ^{čudju} eksperimentalno metodo, ki je glavna opora naravnim vedam.~~

Pravilnosti, ki jih ugotavlja ekonomska teorija, so zaradi človeškega ozadja gospodarskih pojavov ~~večkrat~~ ^{manj} sicer ~~manj~~ ^{vladajo kuncujo naravo} eksaktne od zakonov, ki jih ugotavlja naravne vede. Toda prav zaradi njih zveze s človekom jih je lažje objasniti in razložiti. Kajti v družbenem gospodarstvu imamo opravka z otipljivimi "makro-atomi" - individualni, katerih gibanje lahko neposredno opazujemo in ugotavljamo. Seveda nastajajo družbeno-gospodarske zakonitosti le pri gospodarskih pojavih, ki so rezultat delovanja več gospodarskih subjektov z različnimi interesi, ne pa pri pojavih, ki so odvisni le od volje enega samega gospodarskega subjekta. Kajti poedinska volja je svobodna in zato v svojih nagibih in odločitvah spremenljiva. Tako n.pr. moremo v primeru popolnoma podžavljenega gospodarstva govoriti o gospodarskih zakonitostih le glede na gospodarske pojave, ki nastajajo po reakciji ljudi na določene avtoritarne gospodarske ukrepe. Vse gospodarsko življenje je lahko javno-pravno urejeno, avtoritarno upravljano in prisilno izvrševano. V tem primeru imamo pač opravka z gospodarskimi zakoni, uredbami in ukrepi v juridičnem smislu, ne pa z gospodarskimi zakonitostmi v gospodarsko-teoretičnem smislu; te slednje morejo nastati le kot objektivni rezultat križanja več volj in interesov. Razlika oz. odnos med gospodarskimi zakoni v juridičnem smislu, pa med gospodarskimi zakonitostmi v gospodarsko-teoretičnem smislu je razviden iz našega ^{prejšnjega} ~~prejšnjega~~ dopolnila ^{Prej. oznaceni} Nogarovega primera. Sistematični oblastveni intervencio-

Problemi

Iz navedenih primerov je razvidno, kako koristna je za gospodarsko teorijo uporaba poznanja, ki ga imamo o njihovem človeškem ozadju. Človeški substrat, ki je za gospodarskimi pojavi, odvzema ^{družbenemu} gospodarskemu življenju navidezno misterioznost, v katero se nam večkrat zdi zavito. Poznanje tega ozadja omogoča gospodarski teoriji, da lahko razloži ^{tudi najbolj zapletene} gospodarske pojave, pa čeprav se ne more okoriščati z eksperimentalno metodo, ki je glavna opora naravnim vedam.

Pravilnosti gospodarskega življenja so zaradi človeškega ozadja gospodarskih pojavov sicer manj zanesljive od zakonov, ki vladajo zunanjo naravo. Toda prav zaradi zveze, ki je med gospodarskimi pojavi in človekom, moremo gospodarske pojave in njih medsebojne ~~odnose~~ ^{upotopih} odnose lažje pojasniti in razložiti, ker imamo opravka o otipljivimi "makro-atomi" - individui, katerih gibanje lahko neposredno opazujemo in ugotavljamo ^{na sebi samih in na drugih}.

V družbenem gospodarskem življenju nastajajo
~~gospodarske zakonitosti~~ ^{zakonitosti} nastajajo le pri tistih gospodarskih pojavih, ki so rezultat delovanja več gospodarskih subjektov z različnimi interesi in sicer tako, da je gotovost tem večja, čim večje je število sodelujočih subjektov. Kjer pa imamo opravka samo z enim gospodarskim subjektom, tam o zakonitostih ne moremo govoriti. Samostojno oz. izolirano delujoča poedinska volja je svobodna in zato v svojih nagibih in odločitvah spremenljiva. Tako n.pr. moremo v primeru popolnoma podržavljenega gospodarstva govoriti o gospodarskih zakonitostih le glede na gospodarske pojave, ki nastajajo po reakciji ljudi na avtoritarne gospodarske ukrepe.

Vse gospodarsko življenje je lahko javno-pravno urejeno, avtoritarno upravljano in prisilno izvrševano. V tem primeru imamo pač opravka z gospodarskimi zakoni, uredbami in ukrepi v juridičnem smislu, ne pa z gospodarskimi zakonitostmi v gospodarsko-teoretičnem smislu. Te slednje lahko nastanejo le kot objektivni rezultat križanja več volj in ^{več} interesov. Razlika oz. odnos med gospodarskimi zakoni v juridičnem smislu, pa med gospodarskimi zakonitostmi v gospodarsko-teoretičnem smislu je razvidna iz našega dopolnila k Nogarovejemu primeru. Prej označeni gospodarski intervencio-

(ki varuje vrednost nezamenljivega denarja,)

delovanja nize, ne nadomešča ~~ne~~ gospodarskih "makro-atomov", pač pa skuša preprečiti, da bi se njih ~~delovanje~~ delovanje vršilo v smeri, ki po svojih rezultatih vodi k razvrednotenju domače valute. Ako tozadevni oblastveni ukrepi ne izvajajo z vso doslednostjo, si znajo gospodarski "makro-atomi" poiskati mesta, kjer to "oblastveno blokado" obidejo ali predro. Tako nastanejo ^{sicer} pravno nezakoniti, ^{lahko dostoj} gospodarsko-teoretično ~~zakoniti~~ pojavi zakotne trgovine, črnih borz itd. Večja ali manjša učinkovitost oblastvenega gospodarskega intervencionizma je odvisna ravno od tega, kako poznanje človeškega substrata gospodarskih pojavov ima zakonodajalec. ^{Sedaj razumemo pomen gospodarske teorije pa politično gospod. politično delovanje.} Ako so nekateri moderni sistemi uspeli vzdržati denarno vrednost tudi brez zlatega mehanizma in zamenljivosti, moramo ta njihov uspeh pripisati predvsem dobremu poznanju človeškega ^{skladja} substrata, ki leži za ^{kaplatskimi} valutarnimi pojavi. Prav temeljito poznanje človeškega substrata, ki leži za valutarnimi pojavi, je ^{sile} ~~omogočilo~~ omogočilo, da je državna oblast ^{sploh} mogla ~~podvzeti~~ ~~oblastvene~~ ~~mere~~, ki naj nezaželjene učinke molekularnih gibanj na denarno vrednost preprečijo.

3. Sistem gospodarskih zakonitosti. ^{72 kapele}

Kakor smo že uvodoma ^{omemili} ~~omemili~~, si tudi gospodarska teorija - kakor vsaka teoretična znanost, prizadeva, da iz ~~svotnega~~ ~~svotnega~~ svojega preučevalnega predmeta, t.j. iz določene družbeno-gospodarske stvarnosti, z ustrežajočo znanstveno metodo razbere zaokroženi sestav vseh, človeškemu znanstvenemu spoznanju dosegljivih zakonitosti.

Ako hočemo z znanstvenim preučevanjem določene družbeno-gospodarske stvarnosti priti do zaokroženega teoretičnega sestava, moramo naprej ugotoviti tri danosti zadevne gospodarske stvarnosti:

- Predmet gospodarjenja.
- Subjekt gospodarjenja.
- Redne zgodovinske okoliščine, od katerih je gospodarsko življenje v določenem družbeno-gospodarskem okolju v eni ali drugi meri odvisno.

Gospodarjenje se definira kot tisto "človeško delovanje, ki se neposredno nanaša na oskrbo ljudi z gospodarskimi dobrinami". Definicija sama nam daje odgovor na vprašanje o splošnem predmetu gospodarjenja in o splošnem subjektu gospodarjenja. Splošen, za vse kraje in čase veljajoč predmet gospodarjenja je "delovanje, ki se neposredno nanaša na oskrbo ljudi z gospodarskimi dobrinami". Splošen subjekt gospodarjenja v vseh krajih in časih pa je človek. Ne iz-

2) Prilimoni, Uvod v ekonomsko vedo, Ljubljana 1933, str. 21.

7

✓ vemo pa iz same definicije, v kakih rednih zgodovinskih okolnostih se konkretno družbeno gospodarjenje vrši in v kakih konkretnih oblikah ^(v določeni družbi) človek gospodari. Ako hočemo teoretično preučiti tipe modernih družbeno-gospodarskih ustrojev, moramo vsekakor ugotoviti redne zgodovinske okolnosti, ki označujejo moderno gospodarsko življenje na splošno in poedine tipe modernih gospodarskih ustrojev posebej. Konkretno zgodovinske okolnosti, v okviru katerih se razvija ~~moderna~~ gospodarsko življenje, namreč nikakor niso brez vpliva na ~~veljaječe~~ gospodarske zakonitosti, kakor smo to videli že v dopolnilu k Nogaroevemu primeru in kakor bomo to podrobneje spoznavali tekom tečaja.

4. Redne zgodovinske okolnosti gospodarskega življenja.

→ Glavne ^(praviloma) kategorije zgodovinskih okolnosti, v okviru katerih se redno razvija gospodarsko življenje v določenem družbenem okolju, so splošno-kulturne, tehnične, politično-pravne in gospodarsko-organizacijske različnosti časa in kraja. Te okolnosti vplivajo na človeško gospodarsko delavnost, večajo njena pomožna sredstva, urejajo delokrog gospodarskih subjektov v družbenem okolju in označujejo oblike, v katerih se gospodarski subjekti gospodarsko udeležujejo.

→ Ko razpravljamo o osnovnih tipih modernih gospodarskih ustrojev, mislimo na gospodarske ustroje, kakor so se razvili v civiliziranih deželah v razdobju, katerega zgodovinsko izhodišče spada v drugo polovico 18. in na začetek 19. stoletja, nekako vzporedno s predhodniki oz. utemeljitelji prave gospodarske znanosti, Fiziokrati in Klasiki.

↑ Upoštevajoč večje ali manjše časovne različnosti modernega splošno-kulturnega, političnega in tehničnega razvoja od dežele do dežele, smemo vendarle zaradi enostavnosti razpravljanja za vse območje civiliziranega sveta na splošno predpostavljati neko skupno povprečno kulturno raven, neko skupno povprečje tehničnega razvoja in neka skupna načela glede družbeno-gospodarske organizacije. Tako n.pr. predpostavljamo v vseh ~~civiliziranih~~ civiliziranih deželah modernega sveta obstoj vseh tipičnih vrst šolstva, uporabo mehaničnih sredstev v pridobitnem procesu in družbeno delitev dela s tendenco stopnjevanje specializacije. Prav tako predpostavljamo, da dajejo ^{narodne in posebne} državne meje modernemu družbeno-gospodarskemu življenju v svojem okviru ^(zaradi splošne kvesti narodne samostojnosti in) zaradi suverenosti državne sile značaj do neke mere zaokrožene celote: narodnega gospodarstva.

→ Tudi, če upoštevamo narodno-gospodarske ustroje, ki temelje na družboslovnem dejstvu "edinstva ljudi", ^{t.j. tiste, kjer je družbeno gospodarstvo iz avtoritarnega sredstva} bi mogli pojem narodnega gospodarstva moderne dobe opredeliti kot "skupnost vseh ~~enotnih~~ ~~gospodarskih~~ ~~tvorb~~ politično samostojnega ^{gospodarstva} avtoritarnega".

nega naroda, zvezanih med seboj z vezmi izmenjave in skupnega pravnega reda". ^(običajev)

Posebno v razdobju po prvi svetovni vojni, ko se je nacionalna suverenost močno uveljavila na škodo mednarodne pogodbene suverenosti, je nacionalni politično-pravni red postal tista redna zgodovinska okolnost družbeno-gospodarskih ustrojev najnovejše dobe, ki ~~je~~ vsekakor ~~najbolj pomembna~~, ~~ker~~ predstavlja najizrazitejši kriterij, po katerem razlikujemo osnovne tipe modernih gospodarskih ustrojev.

5. Osnovni tipi modernih gospodarskih ustrojev.

Z ozirom na politično-pravni red, v čigar okviru delujejo posredna narodna gospodarstva, razlikujemo v moderni dobi tri osnovne tipe modernih gospodarskih ustrojev:

a) Narodno-gospodarski ustroj na osnovah zasebno-pravne lastnine pridobitnih sredstev in gospodarske avtonomije zasebnikov.

b) Narodno-gospodarski ustroj na osnovi zasebno-pravne lastnine pridobitnih sredstev z okrnjeno gospodarsko avtonomijo zasebnikov.

c) Narodno-gospodarski ustroj na osnovah javnopravne lastnine pridobitnih sredstev brez gospodarske avtonomije zasebnikov.

Vsak izmed označenih osnovnih tipov modernih gospodarskih ustrojev pa ima lahko več variant:

Ad a: Variante prvega tipa se razlikujejo predvsem po tem, kako zasebniki v svoji gospodarski dejavnosti izkoriščajo dano jim gospodarsko avtonomijo, kako n.pr. izkoriščajo dano ^(obratno st. pr. dejavnosti, razlogov in) jim koalicijsko možnost.

Ad b: Variante drugega tipa se ločijo po tem, ali je gospodarska avtonomija zasebnikov okrnjena bolj ali manj, ali je okrnjena za naslov birokratične javne uprave ali pa za račun bolj ali manj samoupravnih korporativnih organov; ali je javna gospodarska uprava centralizirana ali dekoncentrirana; ali posega samo na pridobitno področje ali pa tudi na potrošno itd.

Ad c: Variante tretjega tipa bi bile možne z ozirom na to, ali je v tem gospodarskem ustroju ohranjen denar ali ne, ali so zasebniki popolnoma brez vsake gospodarske avtonomije ali pa jim je v okviru načrtne produkcije dovoljena ^{vsaj relativno} svobodna potrošnja ^{varčevanje} itd.

Variante prvega tipa ne nudijo več posebno interesantnih gospodarsko-teoretičnih problemov: znana in neosporjena je teorija tržnega mehanizma ob pogoju proste tekme, ob pogoju nepopolne tekme, ob pogoju koalicije in ob pogoju monopola.

3) Polimorie, op. cit., str. 101.

→ Variante drugega tipa nudijo nekaj gospodarsko-teoretično interesantnih problemov, ki niso še nesporno rešeni; tako n.pr. problem cene ob pogoju dvostranskega monopola in vrsta drugih gospodarsko-teoretičnih problemov, ki sledijo iz korporativne organizacije narodnega gospodarstva.

→ Variante tretjega tipa so gospodarsko-teoretično pojasnjene. Vendar nudi sovjetska gospodarska stvarnost nekaj novih vidikov oz. dejanskih premis za gospodarsko-teoretično shemo ~~kollektivističnega~~ ^{tretjega} gospodarskega tipa.

x x x

→ Da bodo teoretične razlike med posamnimi tipi modernih gospodarskih ustrojov bolj otipljive, ~~bo nas~~ ^{sem} tečaj priredil tako, da ~~se vsa~~ ^{sem} snov razdelim po glavnih kategorijah gospodarsko-teoretičnega sistema, v okviru posameznih kategorij pa bom primerjalno razpravljaj o vseh treh tipih.

S h e m a t e č a j a :

- A. Uvod:
  - 1. Predmet gospodarjenja.
  - 2. Značilnost gospodarskih zakonitosti.
  - 3. Sistem gospodarskih zakonitosti.
  - 4. Zgodovinske okoliščine gospodarskega življenja.
  - 5. Osnovni tipi modernih gospodarskih ustrojov.
- B. Osnove gospodarske dejavnosti:
  - 1. Namen gospodarjenja.
  - 2. Gospodarsko vprašanje.
  - 3. Načelo gospodarnosti.
- C. Gospodarski ustroj:
  - 1. Subjekti gospodarjenja.
  - 2. Organizem družbenega gospodarstva.
- D. Delovanje gospodarskega ustroja:
  - 1. Organizacija družbenega gospodarstva.
  - 2. Pojem in določanje gospodarskih vrednosti.
  - 3. Denar.
  - 4. Kredit.
  - 5. Tvorba in vrste dohodkov.
- E. Gospodarsko življenje in državne meje:
  - 1. Mednarodna trgovina.
  - 2. Denarni in plačilni odnosi preko državnih meja.

Kakor je razvidno iz sheme, ~~so~~ ^{sem} vanjo vključili le tiste teoretične kategorije ~~iz~~ ^{iz} sistema splošne teorije družbenega gospodarstva, ki so temeljnega značaja, neke vrste "križišča", s katerih se glavna pota gospodarske teorije razhajajo v nebroj podrejenih smeri. ~~Ni namreč namen našega tečaja razviti celoten sistem splošne teorije družbenega gospodarstva; ta je predmet rednega tečaja stolice za narodno gospodarstvo. Naloga našega tečaja je, pokazati~~ ^{moje} ~~na~~ ^{na} bistvene ^{teoretične} razlike med tremi osnovnimi gospodarskimi tipi. Zato ~~sem~~ ^{sem} razporeditev snovi priredil ~~na~~ ^{označenemu} namenu ~~našega~~ ^{našega} tečaja.

Usoda zlate veljave v razdobju
med prvo in drugo svetovno vojno .x)

I.

Potem, ko so se v gospodarski zgodovini vzporedno z razvojem od naturalnega v menjalno gospodarstvo (delitev dela) pričele uveljavljati nekatere izbrane gospodarske dobrine kot posredniki gospodarske izmenjave, so se med sorazmerno bolj omikanimi ljudstvi (n.pr. pri Kitajcih, Babiloncih, Egipčanih itd) za ta namen kmalu uveljavile žlahtne kovine: zlato in srebro. Vendar o kakšni splošni uporabi zlata in srebra v denarne svrhe ne moremo še govoriti pred odkritjem Amerike in njenih zlatih ležišč.

Od tedaj pa do začetka 19. stoletja je bila za omikani svet značilna sočasna uporaba zlata in srebra v denarne svrhe (bimetalizem). Zaradi bistveno različnih pogojev pridobivanja zlata in srebra (srebro je pomešano skupaj z nežlahtnimi kovinami, ki prevladujejo in zato diktirajo razvoj in obseg produkcije), se je bimetalizem preživel. Ker je srebro v primeri z zlatom vedno bolj izgubljalo na vrednosti, je stopil v veljavo tako imenovani Greshamov zakon ("slab denar izpodrine dobrega"). ^{Bimetalizem je postal neuspešen.} Namesto bimetalizma je stopil zlati monometalizem. Kot prva ga je uvedla Anglija (leta 1816), njej pa so polagoma sledile druge dežele. Koncem 19. stol. je zlati monometalizem postal splošen.

Zunanja značilnost zlatega monometalizma v času pred prvo svetovno vojno je bila v tem, da je zlato bilo tudi dejansko v denarnem obtoku v obliki zlatih novcev. Vendar pa tudi v tem času ni bil ves denar iz zlata. Poleg zlatih novcev so krožili tudi bankovci in drobiž, poslednji deloma iz srebra, večidel pa iz nežlahtnih zlitin.

Po teh zunanjih znakih torej tudi denarni ~~monometalizem~~

x) Glavni splošni viri: G. Cassel, Post-War Monetary Stabilization, New York 1928; isti, Der Zusammenbruch der Goldwährung, Stuttgart 1937; La stabilisation monétaire, v "Travaux du congrès des économistes de langue française, Paris 1937; L'étalon or et son avenir, v "Travaux du congrès international des sciences économiques" Paris 1937; A. Aftalion, L'équilibre des relations économiques internationales, Paris 1937.

Denar
najbolj
skladišči
na srebru
in zlatu

sistemi pred prvo svetovno vojno niso bili popolnoma "zlati". Toda bankovce je bilo mogoče vsak hip poljubno zamenjati za zlato, k čemer so bile vse osrednje (emisijske) banke zakonito zavezane. Da ~~so~~ osrednje banke to obveznost v primeru potrebe tudi dejansko mogle izpolnjevati, so smele - neglede na ostale gospodarsko-varstvene predpise za emisijo bankovcev - bankovce emitirati le v tolikem obsegu, da je njih skupna količina v obtoku ostala v določenem razmerju do zlatih rezerv (~~običajno kritje, ki se je smatralo za zadostno, je bilo, 40 %~~ ^{1/3}), vsakdo je tudi mogel pri osrednji banki zamenjati zlate novce za odgovarjajočo količino zlata (v nedensarni obliki) in obratno. Prav tako je bil neoviran mednarodni promet zlata, denarja in deviz.

Iz teh premis je jasn denarno- in splošno-gospodarski pomen zlata v času pred prvo svetovno ~~mednarodno~~ ^{nacionalno} vojno:

1) Zlato je bilo merilo denarne vrednosti (Standard, étalon):

denarna enota je bila definirana v določeni količini (teži) čistega zlata, ^(med zakonito denarno in fiksno vrednostjo zlata) prostost kovanja pa je jamčilo stalnost tega razmerja. Ker je bil pretežni del razpoložljivega zlata v posesti emisijskih bank in ^(samo cca 20-30% tekoče produkcije zlata se je porabljalo v ind. namene) angažiran v denarne svrhe, ^{(tekoča produkcija pa sorazmerno nizka (cca 2 - 3 % zaklada), je za zopetno vpostavitvev trenutno razdrtega} ^{denarno} ravnovesja med zakonito in tržno vrednostjo zlata zadostovalo preko-
vanje sorazmerno male količine. Tako se tržna vrednost zlata ni mogla za dolgo odmakniti od njegove zakonite denarne vrednosti. 5)

2) Zlato je bilo merilo meddenarnih (medvalutarnih, deviznih)

~~tečajev: če bi se po zakonu ~~uveljavila~~ ponudba in povpraševanju cena tujih deviz na nacionalnem deviznem tržišču znatno odmaknila od zakonite zlate paritete valut, je že sama možnost prostega izvoza in uvoza zlata zadrževala tečaj me narodne vrednosti domače valute v ozkih mejah takomenovanih zlatih točk (gold points), katerih razmaknje-~~

x) Glej, Travaux du congrés intern. des sciences écon., Paris 1937, str. 63.
 xx) ~~Seveda ni o tistem, ki povzroča največje krakovine, ker je to neposredno povezano s svetovnim~~
 v izložitveni vrednosti in se odločilo, da najprej mislimo na mednarodno devizno predstavo

1/15

nost je bila odvisna ~~v skladu~~ od višine prevoznih in zavarovalnih stroškov ter ^{ev.} od izgube na obrestih za čas trajanja prevoza. Kakor je navznotraj posamezne dežele prostost kovanja zlata jamčila stalno vrednostno razmerje med zlatom in ^{nacionalno denarno enoto} ~~denarjem~~, tako je stalnost mednarodnega tečaja domače valute bila zajamčena s prosto zamenljivostjo ban^kovcev v zlato in obratno ter s svobodnim mednarodnim prometom zlata.

3) Zlato je jamčilo, da so bili sestavi cen in dohodkov med deželami v takem razmerju, kakor je to odgovarjalo načelu primerjalnih stroškov in s tem načelu največje ^{sorazmernosti} gospodarske ugodnosti. Vendar so morale emisijske banke za ta namen zlati samogibnosti pomagati z manevriranjem z uradno eskomptno obrestno mero in, v kolikor to ne bi bilo dovolj učinkovito, tudi s tako imenovanimi operacijami na svobodnem tržišču (open market policy). Ako je tečaj tujih deviz ^F zaradi znatnega neravnovesja v plačilni bilanci na domačem deviznem tržišču prekoračil gornje ali spodnje zlato točko in je vsled tega zlato pričelo ~~odtekati~~ odtekati oz. pritekati v deželo, so morale prizadete emisijske banke s povišanjem oz. znižanjem svoje diskontne obrestne mere lajšati ~~skrčenje~~ ^{nacionalnega} skrčenje oz. razširjenje denarnega obtoka in kreditnega obsega ~~izboljšati~~, ki je bilo potrebno zaradi odtoka oz. pritoka zlata in ^{no} v svrhu ponovnega izravnanja nepravnošene plačilne bilance.

Skrčenje oz. razširjenje denarnega obtoka in kreditnega obsega je namreč poton znižanja oz. zvišanja dohodkov povzročilo znižanje oz. zvišanje domače ravni produkcijskih stroškov in cen. Tako povzročena sprememba v nivoju cen je nato povzročila spremembo tokov zunan-
nevidnih je trgovine in tudi nekaterih ^{postavk} plačilne bilance (turizem, to-
vornine itd), vsled česar se je nesorazmerna pasivnost ali aktivnost plačilne bilance napram inozemstvu polagoma zopet izravnala, z njo pa tudi nacionalni tečaj inozemskih deviz ^{in raven domačih cen.}

~~Da, če bi bil vsak denar ravno v zlatih novicah, bi zlati avtomatično bil popoln.~~ ^(metoda)

ces uravnovešanja teh mednarodnih gospodarskih razmerij je bil pospešen s tem, ker je vpliv doma povzročenih sprememb v količini denarnega obtoka in kreditnega obsega na nivo domačih dohodkov, stroškov in cen bil podprt s vplivom v obratni smeri povzročenih sprememb denarnega obtoka in kreditnega obsega na raven cen v ~~kon-~~soprizadeti (v obratnem smislu) tužini. Poleg tega je treba za ~~popolno~~ popolno razumevanje označenega izravnalnega procesa upoštevati tudi, da je zvišanje oz. znižanje obrestne mere poleg vplivanja na dohodke, stroške in cene privabljalo oz. odganjalo tudi inozemske kapitale, s čemer se je proces izravnavanja močno pospešil.

"Operacije na svobodnem tržišču" so prihajale v poštev, kadar navadne banke zaradi zadostnega ali nezadostnega ³ ² ¹ *(brez katekanya k emisijski banki)* lastnega kritja potrebno za kreditno ekspanzijo oz. restrikcijo niso hotele slediti emisijski banki v znižanju oz. povišanju obrestne mere, ali ^{pa} kadar podjetniki, solazmerno večje *(večje kot kvišanje oz. znižanje obrestne mere)* predvidevajo povečanje ali zmanjšanje dobičkov, vključno zvišanju oz. znižanju obrestne mere niso zmanjšali oz. povečali povpraševanja po kreditu. S prodajo oz. nakupom primerne količine javnih papirjev je ^{v takih primerih} emisijska banka povečala oz. ^{obseg} zmanjšala plačilnih sredstev ^{v obtoku} in s tem ^{končno} prisilila druge banke, da sledijo njeni diskontni politiki.

4) Zlato kot podlaga denarja je blažilo silovitost cikličnega valovanja v gospodarskem življenju. To vlogo zlata je pripisati v prvi vrsti posebnostim zlate proizvodnje, ki se je ^{v času mednarodne zlate veljave} gibala v obratnem razmerju z nihanjem splošne gospodarske ~~produkcije~~ konjunktore. Ta obratna razmernost je razložljiva s tem, ker je cena zlata zaradi zlate veljave bila ustaljena in je torej pomenjalo znižanje splošne ravni cen za producente zlata povečanje donosnosti zlate industrije: znižalo jim je produkcijske stroške in ^{obseg} povečalo kupno moč zlata (in ^{na zlato} ~~večanje~~ ^{denarja} do drugih gospodarskih dobrin. Povečana produkcija zlata pa je ^{polagoma} povečala denarna sredstva in kreditne možnosti in s tem

2) Vojakinja se država vrame denarstvo gotovo ona
v svoje roke. Ker ne more kriti vseh svojih
neodložljivih vojaških potreb & rednimi finančnimi
virii, (davčine, ~~in~~ ~~proje~~ ~~posojila~~, dohodki
~~javnih podjetij~~), je v velikem delu pi-
jeurira & emisioni papirnetega
denarja, t. j. z direktno inflacijo.

dohodke ter cene, kar je ^{omililo} zmanjšalo depresijo in pospešilo prehod k novi prosperiteti. Obratno pa je naraščanje cen v času splošne gospodarske prosperitete zmanjševalo donosnost zlate produkcije, ki je zato pričela upadati in s tem zmanjševati tudi silovitost prosperitete itd.

^{Sorazmerna} 5) ^(in težnje) ~~in (kupne/moci)~~ stalnost (denarne vrednosti), ki jo je jamčila predvojna ^(narodne in mednarodne) zlata veljava, je ostvarjala v gospodarskem življenju občutek za-
nesljivosti in varnosti. Zato so naraščali prihranki, produkcija, trgovina in splošno blagostanje pa so naglo napredovali.

II.

Svetovna vojna 1914 - 1918 je napravila konec opisani mednarodni zlati veljavi, ki iz več razlogov z vojnim gospodarstvom pač ni združljiva. *Tudi mnogo v vojni sami neudeleženi držav je moralo hočeš nočeš opustiti zlato veljavo. Ohranile pa so jo ameriške Združene države. Zato je dolar postal ^{in ostal} vodilna valuta. I V vojnem gospodarstvu ima v deželi nakopičeno zlato eno samo nalogo: služiti kot ^{rezerva} zakladnica za nabavljanje za vojno potrebnih stvari v zavezniških in nevtralnih državah. Denar praktično izgubi svoj mednarodni pomen in postane predvsem sredstvo notranje vojno-gospodarske politike, ²⁾ ki brez inflacije ne more izhajati (finansiranje znatnega dela državnih vojno-gospodarskih potreb z emisijami papirnega denarja). Sicer je res, da se je sodobno vojno gospodarstvo v primeri z onim med prvo svetovno vojno dokaj izpopolnilo in izboljšalo^{x)}. ^{Vendar 2} ¹ Toda v bistvu dela vsako vojno gospodarstvo na račun

^{x)} Glej avtorjevo razpravo v "Slovenca" beta 1939, št. . .

črpa tudi samo substanco narodnega gospodarstva in jo plačuje⁴ z inflacijo, t. j. da je ne nadomestila sodobnega in bodočega ljudskega gospodarskega blagostanja: Drugače v vojni tudi biti ne more.

Pariške mirovne konference in njih sklepi se s problemi obnove mednarodnega gospodarskega življenja in s tem zopetne ureditve mednarodnih odnosov niso pečale. Vendar pa so z določbami o načinu plačevanja vojne odškodnine (reparacij) v zlatu, namesto v blagu^{in delu}, posredno izključile ali vsaj silno otežkočile obnovo, še bolj pa ohranitev mednarodne zlate veljave. V isti smeri so učinkovali tudi visoki medzavezniški vojni dolgovi, glede katerih je kot glavni upnik nastopala Amerika, ki se je s tem iz predvojne dolžniške spreminila v upniško deželo (1913 ~~23~~ 3 milijarde pasiv; 1930 pa 23 milijard aktiv)^x). Amerika je svoj vodilni upniški položaj nato varovala s tem, da je ohranjala visoko aktivni značaj svoje trgovinske bilance (ameriška trgovinska bilanca je že nad 30 let stalno aktivna) in omejevala izvoz^{novih} kapitalov (posebno po letu 1928^x). Tako sta se gospodarskim ruševinam (produkcijskim, mednarodno-trgovinskim, valutarnim in finančnim), ki jih je zapustilo vojno gospodarstvo in vojne operacije, pridružila takoj po vojni dva nova oviralna činitelja svetovne gospodarske obnove na temeljih mednarodne zlate veljave, ki sta povzročila enosmerne zlate tokove^{izvengospodarskega značaja}, kar je v nasprotju s pravili^{samozibnega} delovanja mednarodne zlate veljave.

Prvi mednarodni forum, ki je po končani svetovni vojni obravnaval splošna gospodarsko-obnovitvena in denarno-obnovitvena vprašanja, je bila konferenca v Bruxellesu (september-oktober 1920), ki jo je organizirala Zveza narodov, a je ostala brez praktičnih rezultatov. Že na tej konferenci se je pokazal vpliv denarne teorije in denarno-političnih zasnov švedskega ekonomista G. Cassela^{ix}) na denarno-gospodarski razvoj povojne dobe.

x) L. Rosenstock-Franck, États Unis v "De la France d'avant guerre à la France d'aujourd'hui", Paris 1939, str. 582 sl.
ix) Gaj, G. Cassel, Das Goldproblem der Welt, München 1921; Post-War Monetary Stabilization, New York 1928; Der Zusammenbruch der Goldwährung, Stuttgart 1937, 2a kritiko Casselovih nazorov, Gaj, Ch. Rist, Histoire des doctrines relatives au crédit et à la monnaie, Paris 1938, str. 269 sl., 306 sl.

Med tem pa se je nered v svetovnem gospodarstvu nadaljeval in poedina narodna gospodarstva so se utapljala v razburkanem morju stopnjevane inflacije, ki je posebno v Nemčiji zadobila bajesloyne oblike ^(Tečaj dolarja: julij 1914 - 4,20 RM; november 1923 - x bilijonov RM. Denarni obtok: julij 1914 - 189 milij. RM; november 1923 - 92844220743051 milij. RM) Končno se je sestala leta 1922 (april-maj) mednarodna gospodarska konferenca v Genovi, ki je sprejela važne sklepe za obnovo mednarodne ~~valutne~~ veljave na zlati osnovi kot jih kratko povzemamo ^{xx}):

1) Kot prvi ukrep za sanacijo denarstva se priporoča vravnoteženje državnih financ.

2) Šele nato bo mogoče pristopiti k določitvi zlate vrednosti denarnih enot, pri čemer bodo zopet ustaljene gospodarske razmere narekovale, ali naj se sprejmejo predvojne zlate paritete ali pa nove.

3) Da se na ta način postopoma obnovljena zlata veljava obdrži, naj bi prišlo do mednarodnega sodelovanja osrednjih bank in do sporazuma med državami, da se preprečijo pretresi v kupni moči zlata ~~zlatu~~ ^{xxx}, ki bi brez takega sporazuma postali neizogibni. Nadalje naj bi tak meddržavni valutarni sporazum določil ukrepe za varčevanje z zlatom na ta način, da bi kot denarno kritje mogla služiti tudi dobroimetja v inozemstvu (devize). [Takrat in še dobrih deset let potem so se namreč bali "pomanjkanja zlata", češ da produkcija zlata ne more več dohitevati normalnega gospodarskega (producijskega in menjalnega) napredka. ^{xxxx}]

Ta okvirni program je bil v 11. točki Genovskih sklepov.

^{Glej o tem,}
x) Bresciani-Turroni, Vicende del Marco tedesco, ~~Milano~~ ^{Milano} 1932.

xx) G. Cassel, Der Zusammenbruch der Goldwährung, Stuttgart 1937, str. 23 sl.

xxx) O pojmih "cena zlata", "kupna moč zlata" itd. ^{in vpl. fomenik} glej A. Aftalion, L'or et la monnaie, Paris 1938, str. 18 sl.

xxxx) Glej o tem G. Cassel, Post war monetary stabilization, New York 1928, str. 45 sl.

podrobneje razčlenjen. V uvodu k tej točki je bilo tudi naravnost povedano, da je končni namen vseh udeleženi držav obnovitev zlate veljave. V ta namen pa se je Genovski konferenci ^(čl. 11 delegor) zdelo potrebno:

1) Da vlade krijejo svoje letne izdatke, ne da bi se zatekale k emisiji bankovcev in k kreditom.

2) Ni nujno, da se vpostavijo predvojne zlate paritete.

3) Zakonito stabilizirana zlata vrednost se mora uveljaviti na svobodnem deviznem tržišču.

4) Ni potrebno, da bi moralo ^{denarno kritje} ~~biti~~ biti v zlatu; lahko so tudi v devizah. (Gold Exchange Standard).

5) Gotove udeleženske konference bodo čimprej ustanovile svobodno tržišče za zlato.

6) Vsaka udeležena dežela ima lahko na podlagi svojih zlatih rezerv v tujini aktivne postavke v obliki bančnih dobroimetij, menic, kratkoročnih blagajniških zapisov ali drugih ~~likvidnih~~ likvidnih sredstev.

7) Udeležene dežele bodo na zahtevo v okviru/predpisanega dela zlate paritete kupovale in prodajale v zameno za svojo veljavo menice na druge udeležene dežele.

8) Pogoj članstva bo ohranitev določene zlate paritete domače veljave. V nasprotnem primeru dežela izgubi pravico imeti med svojimi rezervami inozemska dobroimetja.

9) Kredit naj bo tako uravnavan, da ne bo zavarovana le določena meddenarna pariteta, temveč, da bodo preprečene tudi nesorazmerne spremembe v kupni moči zlata. ^{Kreditna politika naj bi varovala} ~~(popolna)~~ ^{popolna} stabilnost denarnega ^{tečaja} ~~tečaja~~ in čim večjo stabilnost splošne ravni cen).

Sklepi Genovske konference so imeli za razvoj povojnega denarstva velik pomen. Predvsem sta bila za ~~novi~~ novo povojno mednarodno zlato veljavo, značilna dva sklepa Genovske konference:

1) Da morejo poleg zlata služiti kot denarno kritje tudi

~~denarstva~~

devize, zamenljive v/z zlato.

2) Da naj denarna ^{okreditna} politika držav poleg varovanja zakonite zlate paritete in s tem njene mednarodne vrednosti ^{(nacionalne valute in s tem njene mednarodne vrednosti) čim večje} direktno skrbi tudi za stalnost splošne ravni cen ^{in s tem nacionalne kupne moči denarja.}

Po teh dveh sklepih se na Genovski konferenci predlagani sistem mednarodne zlate veljave razlikuje od predvojnega zlatega denarnega sistema. Izvajanje teh dveh sklepov zahteva več političnega diriranja kot ga je zahtevalo delovanje predvojnega mednarodnega zlatega mehanizma. Večinoma so se države teh dveh sklepov oprijele in, kakor bomo videli, je tudi v tem bil eden izmed činiteljev, ki so povzročili labilnost in kratek obstanek z Genovsko konferenco inavgurirane nove mednarodne zlate veljave.

III.

Kot prva je obnovila zlato veljavo Švedska (aprila 1924).

Ker je hotela stabilizirati na predvojni zlati pariteti, je morala da je raven dohodkov, cen in stroškov približala predvojnemu nivoju. predhodno z velikimi žrtvami izvesti deflacionistični proces, Brez-primerna inflacija je koncem 1923 izničila nemško valuto, tako Po za- da na njeno rešitev gotov običajne deflacije ni bilo več misliti. slugi Dawesovega načrta in istoimenskega posojila je bila nato oktobra 1924 tudi nova nemška marka postavljena na predvojno

pariteto. *Prilološki prehod od izničene marke k novi "Reichs- mark" je bil nepogojen s tekočim novoro "Reichsmark" 20, "ki je karadi katjevanje krije" "durch Grund und Boden" kuncem vrnila kupenje r denar.*

Jasno pa je bilo, da je uspeh začete obnove odvisen od tega, kedaj in kako bo stabilizirala Velika ^{predvojno finančno vrednoto} Britanija, Ker ^{bil se} je angleški funt ^{le} malo oddaljen od predvojne zlate paritete in je predhodni deflacijski proces približal angleško raven cen blizu ameriški (Amerika 160 točk, Anglija 171), je aprila 1925 Anglija izvedla zakonito stabilizacijo funta na predvojni zlati pariteti. V razliki od švedskega primera, je

~~Mednarodna plačila~~
za mednarodna plačila in za mednarodne kapitalske transfere ~~v zlatu~~.
S tem pa se je zamajal važen steber zlatega denarnega sistema in
zmanjkala je ena izmed glavnih avtomatičnih (od samovolje oblasti
in emisijske banke neodvisnih) varščin njegovega zanesljivega delo-
vanja. *Zmanjšal se je splošni kontrolni pritisk na kreditno politiko emisionih bank*
in zlato križe je od resnosti bolj in bolj prehajalo v simboliko.

2) Emisija bankovcev je bila deloma krita tudi z devizami
(Gold Exchange Standard). To je imelo za posledico predvsem neposred-
no odvisnost prizadetih dežel od valutne usode tistih držav, katerih
devize so sestavljale kritje ~~zlatu~~ domače valute. Poleg tega je
ta sistem omogočal, da se je na isti zlati bazi zgradil dvojni ali
celovečkratni emisijski sistem, kar je dejansko pomenjalo mednarodno
inflacijo, ki je ^{potem} imela znaten delež pri ameriškem borznem zlomu
jeseni 1929. ^{x)} *ki je povzročil klam inflatorično borzno oglaševanje vrednot.*
Na drugi strani pa se je Gold Exchange Standard še
bolj odmaknil od samogibnosti predvojnega tipa zlate veljave kot
Gold Bullion Standard. Ako je ^{namreč} plačilna bilanca dežele postala ~~pasivna~~
pasivna in so zato pričeli kopneti njeni krediti do dežele, katere
devize so ji služile za kritje lastne valute, v tem primeru plačilno
aktivni deželi ^{ni bilo treba razširiti domačega denarnega obtoka} *not bi*
(zaradi povratka domačih deviz). ^{se to moralo zgoditi v primeru zlatega pritoka v rezervni liče zlate rezerve.}
Sprememba trgovinske oz. plačilne
bilance, ~~ki~~ ^{je} potrebna za vpostavitve ponovnega ravnovesja tečajev,
je bila zato prepuščena zgolj enostranskim naporom prizadete države
za skrčenje denarnih dohodkov, cen in stroškov v svojem narodnem
gospodarstvu. Sploh je v sistemu Gold Exchange Standarda mednarodno
kroženje kapitalov ^{lahko} ~~lahko~~ ^{popolnoma} bilo ^{ločeno} od premikov zlata, s čemer
je ~~bila~~ ^{je} izravnavalno delovanje zlatega mehanizma ^{močno prizadeto.} ~~zmanjšano~~

x) Glej, Jenny, L'avenir de l'étalon d'or, v "Travaux du Congrès in-
ternational des sciences économiques, Paris 1937, str. 197; J-Rueff,
Défense et illustration de l'étalon or, ibid. str. 297sl.

(neurejenost valutarnih razmer v razdobju pred vojno in medvojno zlate valjave in)

3) Kot skupna posledica vodilne vloge, ki jo je v razdobju ^{in prohibicijama} nadalje ^{proč zaradi te neurejenosti drugod} po prvi svetovni vojni imel dolar, reparacij, vojnih dolgov, ameriškega protekcionizma, preniko izbrane zlate paritete francoskega franka, ameriške in francoske sterilizacije zlata^{x)} ter deflacije v istih dveh deželah, so se sprožili in ustalili enosmerni tokovi zlata v Ameriko in Francijo (ter deloma ^{tudi} v Švico, Belgijo in Nizozemsko) ^{ki so tudi bile upniške države} kot je to razvidno iz naslednjih podatkov:

a) Zlate rezerve v Ameriki in Franciji v letih 1925 - 1931 (v milijonih dolarjev)^{xx)}

	Amerika	Francija
December 1925	3.985	711
1926	4.083	711
1927	3.977	954
1928	3.746	1.254
1929	3.900	1.633
1930	4.225	2.100
Avgust 1931	4.632	2.296

b) Index cen na veliko:^{xxx)}

	1926	1931
Francija	110,8	80,0
Amerika	104,9	77,8

Enosmerni zlati tokovi so črpali zlate rezerve večine držav. V obrambo svoje zlate paritete so se prizadete države zatekale pač k deflaciji. Neglede na to, da je bila deflacija zaradi negativnosti mnogih cen, mezd in javnih financ šibko in ^{zaradi svojih socialnih posledic} obnem nevarno sredstvo za obrambo zlate valjave, - ni mogla izvabiti izgubljenega zlata nazaj, ker so se tudi dežele prejemnice zlata zatekale k de-

^{*)} Nekoliko drugačno stališče o "sterilizaciji" zlata v Ameriki in Franciji zastopa Aftalion, L'or et sa distribution mondiale, Paris 1932, str. 17sl, 30sl.

^{xx)} Cassel, Der Zusammenbruch, ^{op. cit.} str. 49.

^{xxx)} Société des Nations, La production mondiale et les prix 1937/38, str. 133.

flaciji kot je to razvidno iz prednjih indeksnih števil.

4) Zaradi teoretične popolnosti je treba omeniti tudi ~~okolnost~~ okolnost, da v ^{tem} ~~tem~~ ^{prvem} ~~razdobju~~ ^{je metni vojni} letna zlata produkcija ni dosegala 2,8 do 3 % v zadevnem letu obstoječega zlatega zaklada, kakor bi to bilo potrebno, če naj bi svetovne zlate denarne rezerve naraščale vzporedno s povprečnim letnim gospodarskim napredkom.^{x)} V toliko bi se tudi ta okolnost uvrščala med negativne činitelje povejane zlate veljave. Za presojo ~~praktičnega~~ pomena tega negativnega činitelja pa bi vsekakor bilo treba ugotoviti prave vzroke tega pojava (n.pr. nizka kupna moč zlata ^{govorice je} ~~preverjena po deflaciji~~ in ugotoviti tudi, ali je stopnja takratnega gospodarskega razmaha zahtevala tolikšen odstotek letnega prirastka zlatih rezerv **[3%]**.

Pod težo navedenih negativnih okolnosti in činiteljev se je povejni zlati mednarodni valutarni sistem že po nekaj letih delovanja zrušil in povzročil veliko povejno valutarno neurejenost.

IV.

Kot prvi sta odstopili od povejne zlate veljave agrarni državi Argentina in Uruguay (decembra 1929). Toda to je bil le skromen uvod v splošni zlom povejne zlate veljave, ki ga je odločilno povzročila ustavitev zlatih izplačil v Angliji (septembra 1931). Anglija se v razliki od drugih vodilnih dežel ni predala težavnemu in nevarnemu procesu deflacije v obrambo zlate paritete, temveč se je raje ~~sistemu~~ ^{menila} odpovedala, čim je ~~preprečila~~, da brez deflacije

x) Cassel, Post war monetary stabilization, op. cit. str. 48. C. in "Delegacija za zlato" fin. odb. ZN sta iz tega zaostajanja zlate produkcije sklepala na stalno naraščujoče "pomanjkanje zlata", kar pa ni dokazano. Kot bomo še videli, se je v naslednjih letih zlata produkcija celo dvignila precej nad zahtevane 3% zlatega zaklada in s tem sprožila razpravo o - "preobilici zlata".

xx) Po deflaciji v prvi svetovni vojni stabilizaciji leta 1925 je produkcija zlata znova začela naraščati (Glej, E.B., II, str. 217) in je vendarle še leta 1931 dosegla ^{drugi} ~~prejšnjo~~ stopnjo. Tedy, on je zlata rezerv ne bila kopet na ratou.

funta ne bo mogla več braniti. Uradno se je kot odločilni razlog za ta korak navajalo dejstvo, da so inozemska dobroimetja v Londonu prekoračila zlate rezerve. Temu pa niso bile krive le anomalije ^(razmerje in vplivi in splošni) povojne zlate veljave, ampak predvsem tudi struktura londonskega kapitalskega trga samega: njegove obveze napram tujini so bile po večini kratkoročne, terjatve pa dolgoročne in po večini plasirane v nesolventne dežele (n.pr. v Nemčijo).^{xx)} Zlom zlatega funta je najprej potegnil za seboj valute tistih dežel, ki so po načelih "Gold Exchange Standarda" bile navezane nanj, nato pa še druge. Skupno je sedaj bilo že pol sveta zopet izven zlate veljave.

Po odstopu od zlate veljave Anglija ni kazala resne volje k ^{vračanju k zlatemu standardu.} zopetnemu povratku. Pojavila se je cela vrsta vplivnih ^{političnih in strokovnih} glasov proti povratku.^{x)} Funt je kmalu izgubil 25 - 30 % svoje prejšnje zlate vrednosti. Po enem letu razpravljanja o smereh nove denarne politike je bil junija 1932 ustanovljen "Fond za uravnavanje tečaja" (Exchange Equalization Account) z namenom, da bi ~~brani~~ ^{novi branil} zakonito na zlato nevezani ^{novi branil} funt pred naglimi in nezaželenimi spremembami, ki bi jih moglo povzročati uvažanje in izvažanje "begajočih" (iz spekulacijskih ali varnostnih razlogov) kapitalov (hot money). [O načinu delovanja in o pomenu regulacijskih fondov bomo razpravljali pozneje, ko bomo razpravljali o denarnih sistemih, ki so sledili splošnemu zlomu povojne zlate veljave.]

Po izvolitvi Roosevelta za predsednika ameriških Združenih držav spomladi 1933 je tudi Amerika zapustila zlato veljavo. Posest-

x) Glej o tem, R.J. Troughton, Les objections et résistances des anglo-saxons au retour à l'étalon or, v "Travaux", op. cit. str. 308 sl.

xx) R.J. Troughton, op. cit., str. 318, 319.

niki zlata (neindustrijskega) in zlatih certifikatov so bili obvezani k oddaji teh vrednosti državni blagajni. Meseca maja 1933 je stopil v veljavo zakon, ki pooblašča predsednika Združenih držav, da sme po lastnem prevdanku spreminjati zlato "vsebinsko" dolarja, pri čemer jo sme znižati do največ 50 % dotedanje zlate vrednosti.

Dočim so druge države navajale kot razlog opustitve zlate veljave pomanjkanje zlatega kritja, tega Amerika ni mogla navajati. Njene zlate rezerve so znašale januarja 1933 36 % vseh svetovnih zlatih rezerv.^{x)} Poleg tega sta bili njega trgovinska in plačilna bilanca napram tujini močno aktivni.^{xx)} Amerika je odstopila od zlate veljave iz drugotnih, nemonetarnih razlogov: "Solidnost notranjega gospodarskega sestava dežele je važnejši činitelj njenega blagostanja kot vrednost njenega denarja, izražena v spremenljivih denarnih postavkah drugih dežel" - je izjavil predsednik Roosevelt.^{xxx)} Z odstopom od zlate veljave si je Amerika hotela odpreti možnost za notranji dvig cen, da bi s tem poživila domačo produkcijo in zmanjšala brezposelnost; obenem pa ^{je s tem} zbrisala angleško izvozno premijo, ki jo je angleškemu gospodarstvu ostvarilo razvrednotenje funta. Ameriški odstop od mednarodne zlate veljave je treba razumeti v zvezi z Rooseveltovim notranje-gospodarskim obnovitvenim programom (New Deal).^{xxxx)}

Januarja 1934 je predsednik Roosevelt v okviru ^{na novo} modificirane zakonske možnosti, da sme spreminjati zlato vrednost dolarja v okviru 50 - 60 % prejšnje zlate paritete z uredbo določil novo zlato pariteto dolarja na 59,06 % od prejšnje. Istočasno pa je izjavil, da

x) Société des Nations, Aperçu de la situation monétaire 1938, str. 12.

xx) L. Rosenstock-Fræck, op. cit. l.c.

xxx) Jenny, op. cit. str. 122.

xxxx) Glej ^{o "New Deal" - u} La réforme économique aux États Unis v "Travaux du congrès des économistes de langue française", Paris 1935; A. Pièttre, La politique du pouvoir d'achat devant les faits, Paris 1938.

"si na temelju dane mu oblasti pridržuje pravico, da to uredbo spremeni ali modificira kakor bodo to zahtevale koristi Združenih držav.^{xx)} S to izjavo je postalo jasno, da določitev nove zlate paritete ni pomenila povratka k zlati veljavi, ampak začetek nove politike "dirigiranega denarja". Z istim oz. podobnim namenom kot v Angliji je bil sedaj tudi v Ameriki ustanovljen poseben stabilizacijski fond.

"Silver Purchase Act" junija 1934 pa je določil, naj do odslej do največ ena tretina ^{ameriške} denarnih rezerv v srebru, čigar cena je bila v razmerju do cene zlata določena na 1,29 \$: 35,0 \$ za unčo. Obenem je bilo tudi srebro nacionalizirano (razen industrijskega)^{x)} ~~Na~~ ^{Novi} ameriški denarni režim bi mogli ^{traj} označiti kot nominalni ^{xxx)} bi-metalizem.

Devalvacija dolarja v obsegu 41% je imela za posledico, da je Anglija svoj funt devalvirala za novih 10% ⁱⁿ ~~da~~ je tako ~~do~~ ^{razvrednotenega} dosegla pariteto s kupno močjo ^{ameriškega} dolarja.

V opisanih razmerah se je junija 1933 sestala v Londonu svetovna gospodarska konferenca, ki naj bi predvsem rešila vprašanje novega mednarodnega denarnega sestava. Rešitev tega vprašanja je bila praktično odvisna od sporazuma med Ameriko in Anglijo, kot glavnima predstavnicama tiste polovice sveta, ki je zapustila zlato veljavo, na eni strani, pa med tema dvema in Francijo kot vodilno predstavnico dežel, ki so še vztrajale pri zlati veljavi, na drugi strani. Toda na konferenci sta prišli do izraza dve navzkrižni stališči, ki nista našli medsebojnega kompromisa. Na načrt konference bančnikov za ponovno stabilizacijo na zlati osnovi je predsednik Roosevelt negativno odgovoril, ponavljajoč ameriško stališče, da je treba najprej primerno zvišati cene, nato pa ustaliti kupno moč dolarja (v razmerju do cen). Na podlagi tega odgovora so se Francozi vzdržali

x) Enciclopedia Bancaria, Milano 1942, ~~str~~ Vol. II., str. 647.

xx) Cassel, Der Zusammenbruch, op. cit. str. 149/150.

xxx) „Nominalni“ keto, ker ni Ravenšpirt, kriji pa vrens ostane.

od nadaljnjih razprav in konferenca se je ^{praktičnih} brez zaključkov razšla. ~~≠~~
Anglija je previdno ostala nekje v sredi med obema skrajnima stališčema.^{x)}

Po razhođu londonske konference so se kmalu izkristalizirale tri valutarne skupine in ^{poleg teh skupine držav} še četrta z Nemčijo na čelu, ki je uvedla popolno devizno nadzorstvo:

1) Francija, Italija, Švica, Belgija, Nizozemska in Poljska so se že julija 1933 združile v takoimenovani "zlati blok" z namenom, da složno varujejo tečaje in valute svojih dežel. Dejansko, čeprav ne formalno, je bila v zlatem bloku tudi ČSR.

2) Na pritisk dominionov je Anglija pristala na skupno imperi-
alno izjavo (27. julija 1933), ki je tvorila osnovo tako imenovanemu "šterling-bloku". V izjavi je bilo rečeno, da bodo vse vlade britskega imperija z denarno- in gospodarsko-političnimi sredstvi v okviru zdravih javnih financ nadaljevale s politiko zvišanja cen na veliko do doseženega ravnovesja, nato pa stabilizirale. Kot končni namen je bil označen povratak k mednarodnemu zlatemu standardu. Sterlingovemu bloku so ^{kmalu} pridružile tudi skandinavske države.

3) Tretjo valutarno skupino je predstavljala ameriški dolar.

4) Izven teh treh skupin so bile države z deviznim nadzorstvom.

Največjim težavam je bil izpostavljen "zlati blok". Devalvacije ^{prvoavedenik} v deželah iz ~~ostalih~~ dveh valutarnih skupin so postavile države zlatega bloka pred odločitev: ali nadaljevati z deflacijo in skušati tako z znižanjem dohodkov, cen in stroškov ^{odtehtati pozitivne} ~~razlike~~ tečajne razlike ^{njilond}

x) Cassel, Der Zusammenbruch, op. cit. str. 122 sl.

s tako imenovanim "trojnim sporazumom" med Anglijo, Ameriko in Francijo septembra 1936, h kateremu so naknadno pristopile tudi Belgija, Nizozemska in Švica. S tem sporazumom sta se Amerika in Anglija zavezali, da na potrebno devalvacijo (da se izravnajo tečajne razlike) držav bivšega "zlatega bolka" ne bodo odgovorile z novimi devalvacijami lastnih valut. Nadalje je bilo dogovorjeno sodelovanje med regulacijskimi fondi teh držav, *vendar vse na prehit v roku 24 ur.*

V drugi skupini držav pa sta se izoblikovali v glavnem dve obliki deviznega nadzorstva: popolna in nepopolna. Za prvo je bil značilen popolni monopol vsega plačilnega in kapitalskega prometa z inozemstvom ter strogo nadzorstvo nad zunanjo trgovino. Pri nepopolnem deviznem nadzorstvu pa je šlo le za posredno nadzorstvo nad gospodarskimi odnosi s tujino z oblastvenim ostvarjanjem ugodnejših pogojev za nakup in prodajo deviz v privilegirane svrhe in obratno. Sistem nepopolnega deviznega nadzorstva so uvedle predvsem južno-ameriške države in bivša Avstrija, popolno devizno nadzorstvo pa je bilo značilno predvsem za Nemčijo, Italijo in večino srednjeevropskih držav.^{x)} V primeru popolnega deviznega nadzorstva je ^{bila} nacionalna veljava popolnoma izolirana od zunanjih vplivov in je zato ta sistem ^{ostal} primeren za vojno gospodarstvo. Z vidika zlate veljave ta sistem ni zanimiv, ker nima z zlatom nobenega opravka, razen v kolikor služi zlato, če ga kaj je, kot državna "deviza" za vojne dobave.

Dežele z regulacijskimi fondi so v svoji valutarni politiki in tehniki ohranile zvezo z zlatom. Denarni obtok je slejkoprej ostal krit z zlatimi rezervami emisijske banke, toda nihče ni mogel od nje zahtevati zamenjave ^(tako imenovane nominalne zlate veljave) bankovcev za zlato. Nekdanje fiksno zlato pariteto ^{nediripirani} (nihajočo le med "zlatima točkama") je nadomestila gibljiva pariteta, bodisi med zakonito določenim minimum in maksimum (n.pr. v Ameriki in Franciji), bodisi zakonito popolnoma nevezana (n.pr. v Angliji). Da ne bi bila s tem na široko odprta vrata spekulacijam na pričakovane ali domnevane bodoče tečajne spremembe, je bila politika in uprava regulacijskih fondov popolnoma tajna. Devizno tržišče je v sistemih z regulacijskimi fondi ostalo svobodno. Na njem pa se je pojavil nov mogočen

^{x)}R. Aghion, op. cit. str. 11 sl. in str. 79 sl.

sointeresent - regulacijski fond. Poleg tega je bil regulacijski fond monopolni kupec uvoženega zlata in monopolni prodajalec zlata za izvoz po predpisanih cenah, kakor so odgovarjale zaželeni pariteti domače valute. Namen regulacijskih fondov je namreč bil, da bi na deviznem in zlatem tržišču ^{dirigirano} branili pariteto domače valute v okviru zakonitih ^{izprobi doloceni} ali zaželenih meja pred nevarnostmi, ki so jih v valutno neurejenem, gospodarsko, socialno in politično razrvanem povojnem svetu - posebno po zlomu mednarodne zlate veljave - predstavljali za tečaje nacionalnih valut tako imenovani "begajoči" ~~kapitali~~ kratkoročni kapitali (hot money), ki so begali iz države v državo brez zveze z gibanjem normalnih postavk plačilne bilance.

Svojo nalogo na deviznem in zlatem tržišču so regulacijski fondi vršili na ta način, da so v primerih uvoza in izvoza takih "begajočih" kapitalov kupovali oz. prodajali po določeni ceni zadevne devize oz. zlato (kupovali po nižji, prodajali po višji ^{cen} - podobno prejšnjim ^{samopisnim} "zlatim točkam", le da ^{samovoljno in} v širšem razmahu) in s tem (po zakonu o ponudbi in povpraševanju) preprečevali nezaželene spremembe v tečaju domače valute. Fondi so bili za ta namen dotirani z zlatom (navadno s presežki zlatih rezerv, preračunanih na osnovi nove znižane paritete) in z zakladnimi boni. V primeru uvoza "begajočih" kapitalov je fond prodal domačim bankam zakladne bone, ^{s katerimi je bil dotiran,} s tako dobljenimi domačimi denarnimi sredstvi pa je kupil uvoženo zlato oz. devize, zamenljive v zlato. V primerih izvoza je fond prodal potrebno količino zlata, s tako dobljenim nacionalnim denarjem pa je bankam zopet odkupil prej jim prodane zakladne bone. Ker so torej bile operacije fondov financirane s sredstvi rednih bank, ne pa z novo emitiranim denarjem emisijske banke, zato gibanje "begajočih" kapitalov oz. njih zlato ni moglo vplivati na obseg domačega denarnega obtoka. Zato pravimo, da je zlato bilo

neutrizirano oz. "sterilizirano". Ni pa mogel fond neutrizirati vplivov gibanja "begajočih" kapitalov na likvidnost domačega poslovnega kredita, ker je za nakup zlata črpal svoja denarna sredstva iz denarnih razpoložljivosti rednih bank (s prodajo zakladnih bonov) in jim jih ob prodaji zlata zopet vračal (z zopetnim odkupom prej jim prodanih zakladnih bonov). Vendar so ti vplivi na likvidnost domačega poslovnega kredita v sistemih regulacijskih fondov bili baš obratni od onih, ki so jih v času zlate veljave na razpoložljivost denarnih in kreditnih sredstev povzročali zlati tokovi: v primeru uvoza zlata se je v režimu regulacijskih fondov likvidnost poslovnega kredita zmanjšala, v primerih izvoza pa povečala.

S tem, da je regulacijski fond branil tečaj domače valute pred nerednimi zunanji vplivi, je istočasno branil pred temi vplivi tudi ravnovesje domačih cen. V kolikor je preprečeval vplive "begajočih" kapitalov na domačo emisijo bankovcev, v toliko je v tej nalogi uspel. V kolikor pa je moral posegati na domače tržišče poslovnega kredita, v toliko pa vplivov na domače cene ni mogel preprečiti. Vsekakor pa so ti vplivi bili manjši kot bi bili, če bi taki nezaželjeni kapitalski tokovi vplivali neposredno na emisijo bankovcev, t.j. če bi za njih konverzijo v nacionalno valuto oz. v zlato skrbela neposredno emisijska banka z novimi bankovci oz. s svojimi zlatimi rezervami.

Svojo valutno-^{regulativno} ~~politiko~~ nalogo so regulacijski fondi dobro vršili, razen francoskega, ki zaradi masivnega bega kapitalov v tujino ni mogel obraniti tečaja francoskega franka pred stalnim upadanjem in pred dvojno zaporedno devalvacijo 1937 in 1938 leta (po prvem razvrednotenju leta 1936). Francoski frank je v desetih letih od 65,5 mgr zlata (stabilizacija leta 1928) zdrknil na 23,34 mgr (leta 1938), regulacijski fond pa je izgubil vse svoje zlato, s katerim je bil

terim je bil dotiran, in ga je moral vedno znova kupovati od emisijske banke.^{x)} Pa tudi angleški regulacijski fond je moral avgusta 1939 pred ~~se~~ prevelikim pritiskom kapitalskih ~~investorov~~ ^{investor} popustiti in je takrat tečaj angleškega funta v razmerju do ameriškega dolarja padel od 4,68 1/2 na 4,06 - 4,03 1/2 g.^{xx)}

Ker je obramba valutnega tečaja nacionalne valute bila zaupana regulacijskemu fondu, je mogla diskontna politika emisijske banke služiti predvsem notranje-gospodarskim namenom, ne da bi se ji pri tem bilo treba prvenstveno ozirati na gibanje tečaja domače valute, kar je bil v času zlate veljave glavni kriterij diskontne politike. Dejansko je šlo za politiko nizke diskontne mere, ker je bila tendenca držav z regulacijskimi fondi, posebno Amerike in Anglije, s cenemim kreditom in porastom cen na veliko uravnovesiti cene in stroške proizvodnje ter tako ojačiti gospodarsko dejavnost in zmanjšati brezposelnost (*kreditna politika v funkciji konjunkturalne politike*).

Ker je v državah z regulacijskimi fondi denarni obtok ostal krit z zlatom, so emisijske banke od regulacijskih fondov kupovale zlato, kolikor so ga z ozirom na svojo diskontno politiko potrebovale. Amerika pa je svoje velike skladovnice zlata, ki so ^{se} kopičile, uporabila na ta način, da je podvojila zlato kritje emisijskih bank (članice Federal Reserve System-a) tako, da je teoretično kritje bankovcev v zlatu postalo skoraj 100 %.

Ker regulacijski fondi niso poslovali javno, niso znane ^{kamufirane} številke o nevtraliziranem oz. "steriliziranem" zlatu. Na obseg "sterilizacije" zlata pa moremo sklepati, če primerjamo indeksa cen zlata in cen na veliko:^{xxx)}

x) R. Aghion, op. cit. str. 143 sl.

xx) Enciclopedia bancaria, op. cit. str. Vol. I., str. 732.

xxx) R.J. Trupitil, op. cit. str. 340.

(1931 - 100)

	Cena zlata (1937)	Cene na veliko (1937)
Velika Britanija	156,0	122,4
Združene države	169,3	115,0

Škarje, ki jih izkazuje primerjava obeh indeksov, pričajo o relativnem pomenu sterilizacije zlata. Če namreč sterilizacije zlata ne bi bilo, bi se morala indeksa približno skladati *oz. bi škarje ne bile tako široke, ker bi dodatno plati preraslo denarje cen, kot odlaga denarne emisije*.

Uspešnost fondov je zavisela od višine njihovih razpoložljivih sredstev in od ravnovesja oz. neravnovesja kapitalskega prometa med domovino in tujino, ki so ga morali regulacijski fondi nevtralizirati. Če je več kapitalov odhajalo kot prihajalo, se je izčrpavale zlato (n.pr. v Franciji); če jih je več prihajalo, se je kopičilo zlato (n.pr. v Ameriki), toda naraščali so stroški za vzdrževanje fondov (obresti zakladnih bonov) in državni dolg ter se je manjšala likvidnost domačega poslovnega kredita (naraščanje zakladnih bonov v listnicah bank).

Sistem regulacijskih fondov od leta 1932 dalje se ne more označiti kot nova oblika ^{remične} mednarodne zlate veljave, ker ni imel sam na sebi nobene samogibne mednarodne zakonitosti, ampak je bil le sredstvo denarne in gospodarske politike zadevnih držav. Pariteta nacionalne valute se ni ohranjala samogibno po znanih zakonitostih mednarodnega zlatega mehanizma, ampak z uradnimi intervencijami na ~~zlasti na deviznem~~ deviznem tržišču, z monopoliziranjem zlatega tržišča ter z nevtralizacijo nacionalne emisije pred nezaželenimi zunanjimi vplivi.

V bistvu se sistem regulacijskih fondov ni razlikoval od sistemov deviznega nadzorstva. V obeh primerih je šlo za enostransko določanje in spreminjanje denarnih tečajev. Razlika je bila le bolj ~~v način in sredstvih; tukaj se~~

v načinu in sredstvih: tukaj se enostransko določeni tečaj brani z monopolom zlate trgovine in z intervencijami na deviznem tržišču, tam s popolnim embargom na zlato, z monopolom deviz in s strogim nadzorstvom nad zunanjo trgovino. Prvi način je bil svobodnejši, toda primeren samo za države z močnimi zlatimi zalogami; drugi je avtoritaren, a izhaja brez zlata. Velika pa je seveda bila razlika glede zunanje trgovine. Prva skupina držav je mogla svobodno trgovati z inozemstvom ter je lahko ^{ev.} pasivne salde poravnala s ^{razpoložljivim} zlatom, druga skupina pa se je morala zadovoljiti s kompenzacijami, kliringi itd., ki mednarodno trgovino ovirajo in ^{skoraj} reducirajo na ^{skoraj} naturalno izmenjavo. ^{xx)}

V nadaljnjem navajamo razpredelnico, kako se je v razdobju regulacijskih fondov gibala porazdelitev zlata (neindustrijskega) med državami (v odstotkih):^{x)}

	1929	1933	1936	1937
Združene države	40	36	51	55
Francija	17	27	14	11
Anglija	7	8	12	12
Belgija, Nizozemska, Švica	5	10	8	9
Skupno	69	81	85	87
Trinajst dežel "sterling-bleka"	6	6	6	6
Nemčija, Italija, Japonska	14	6	3	2
Vse ostale dežele	11	7	6	6
Skupaj svet	100	100	100	100

Gornja razpredelnica kaže, da so države, ki so imele regulacijske fonde, pritegnile nase skoraj 90% vsega zlata. To je razložljivo deloma z njih upniškim položajem, deloma z dejstvom, da so te dežele obenem producentinje zlata, predvsem pa z zaupanjem v varnost hranjenja zlata pri njih. Dejstvo, da je Francija po letu 1936 izga-

x) Société des N., Aperçu, op. cit. str. 12.

xx) Kako pri državi x regulacijskim fondom, tako moremo tudi na države z deviznim nadzorstvom govoriti o "nominalni zlati rezervi", če je njih devizna enota nominalno definirana v določeni teži zlata in vredenje enote njihove banke odgovarja teži, toda brez ravnateljstva.

bila 60% svojih dotedanjih zlatih zalog, je razložljivo z njenimi finančnimi, gospodarskimi, socialnimi, valutarnimi in političnimi razmerami po letu 1936, pred katerimi so kapitali bežali v varnejšo tujino, ki je bila pripravljena jih sprejeti.

Sistem regulacijskih fondov torej problema "neprimerne porazdelitve zlata", ki je nastal po prvi svetovni vojni, ni mogel rešiti nič boljše kot kratkotrajni poizkus obnove mednarodne zlate veljave med leti 1925 in 1931. Izgleda torej, da tega problema s samimi valutarno-tehničnimi ukrepi sploh ni mogoče rešiti in da so v razdobju med prvo in drugo svetovno vojno manjkali drugi, bistveni pogoji za njegovo rešitev.

Z izbruhom in razpletom druge svetovne vojne so nekateri regulacijski fondi prenehali (Francija, Švica), nekateri so postali sredstvo za izredna vojno-gospodarska plačila države v inozemstvu in so v ta namen prevzeli tudi vse zlato emisijske banke (Anglija), nekaterih usoda pa je neznana (Belgija, Nizozemska).^{x)} Regulacijskih fondov v spredaj opisanem smislu ni več. Svet je že nekaj let v popolnem vojnem gospodarstvu.

VI.

Zakaj se v razdobju med prvo in drugo svetovno vojno mednarodna zlata veljava ni mogla zadovoljivo obnoviti in ohraniti?

Svetovna vojna 1914 - 1918 je močno izprevergla predvojne gospodarske in politične razmere: Močna inflacija je razdrla predvojno gospodarsko ravnovesje v okviru posameznih narodnih gospodarstev

x) Enciclopedia Bancaria, op. cit. ~~xxx~~ Vol. I., str. 730 sl.

in med njimi. Reparacije, vojni dolgovi in še druge že navedene okolnosti ^{x)} so povzročili enosmerne zlate tokove in koncentracijo zlata v nekaterih deželah. Dežele z zlatim pritokom so zlato "sterilizirale" in s tem ustalile neenakomerno svetovno porazdelitev zlata. Nove zlate paritete po letu 1924 niso bile povsod izbrane v skladu z razmerjem notranjih kupnih moči zadevnih valut ~~razmerjem notranjih kupnih moči zadevnih valut~~ in so zato le še pospeševale enosmernost zlatih tokov. Dolgo so dežele, iz katerih je zlato odtekalo, ohranjale zlato pariteto s pomočjo deflacije. Ko to ni šlo več, ali pa tega niso več hotele, so druga za drugo zapustile zlato veljavo in razvrednotile. Medtem se je nakopičilo toliko mednarodnega nezaupanja, gospodarsko-izolacionistične težnje so prevladale, svet se je začel znova oboroževati in bolj ali manj sistematično pripravljati na novo vojno gospodarstvo. Na ponovno restavrancijo mednarodne zlate veljave ni bilo več misliti.

Razpravljanje o zaželjenosti in možnosti obnove mednarodne zlate veljave v eni ali drugi obliki je brez praktičnega pomena, če ni izgledov, da se najprej zopet ostvari splošni pogoji za njeno delovanje.

Iz sorazmerno zadovoljivega delovanja mednarodne zlate veljave pred prvo svetovno vojno, še bolj pa iz negativnih izkušenj zadnjih petindvajset let danes vemo, da so glavni splošni pogoji za delovanje mednarodne zlate veljave naslednji:

1) Mednarodno zaupanje in vera v mir. Če tega ni, ^{prej ali sledi} stopi v akcijo prastari Greshamov zakon, da "slab denar prežene dobrega": zlato, ^{za} ~~ciğer usudo no države in razbiki bolj in bolj v skrbah,~~ se skriva v ~~državnih~~ ^{javnik} tesarjih in ^{privatnih} skrivališčih.

2) Neovirani mednarodni gospodarski odnosi na osnovi najmanjših ^{primerjalnih} stroškov oz. največje sorazmerne koristi ter ravnovesje cen, zgrajeno na tem načelu. Zmerni protekcionizem ^{xx)} ni bistvena ovira, ako nima

x) Glej str. 12. ^{1) glede odnosov med zlato in protekcionizmom nastopa Rusen}
xx) ^{idoloz industrijskega protekcionizma aprarnih držav} ~~Drugaes~~ ^{Manoiles}, Théorie du protectionisme, Paris 1928; ^{Ter v "Travaux" op. cit. str. 446.}

namena preprečevati korektivnih tokov zlata in blaga. *Nisi pa iz med-*
narodno zlato veljavno zadržati v avtoritativnem sklopu, ker vodi do gospodarske izolaciji od tujine.

3) Izključitev enosmernih zlatih tokov (iz izvengospodarskih
vzrokov) ter vsakega stalnega nevtraliziranja zlata, *ker je obje v nasprotju*
z mednarodnim zlatim uveljavitvom.

4) Izključitev samovoljnega spreminjanja pravilno izbrane
zlate paritete (v skladu z razmerjem notranjih kupnih moči posamnih
valut) ter sploh izključitev enostranskega denarnega dirigiranja kot
sredstva notranje gospodarske politike držav, *ker izkiva analogne re-*
ševanje drugih držav in s tem pripravlja zlom mednarodne zlate veljave.

5) Vravnotežene javne finance brez prekomernega zadolževanja,
Nepravnotežene finančne vrste v prej-
posebno ne pri emisijski banki, ali slej v inflacijo, to v razrednoski
masi nove valute in s tem v zlom mednarodnega zlate veljave in s-
podarstva namojsa.

Če sprejmemo hipotezo, da bi obnovitev mednarodne zlate
veljave postala zopet zaželeno in bi gornji pogoji bili uresničeni, -
ali bi potem po sedanji vojni bil mogoč nov povratek k mednarodni
zlato veljavi?

predhodni
Taka možnost je odvisna od rešitve nekaterih/praktičnih vpra-
šanj, ki jih je postavila ~~XXXXXXXXXX~~ povojna izkušnja:

- 1) Vprašanje primerne mednarodne porazdelitve zlatega zaklada.
- 2) Vprašanje zadostne tekoče produkcije zlata.
- 3) Vprašanje "begajočih" kapitalov.
- 4) Vprašanje prilagoditve ev. novega zlatega denarnega siste-
ma negotovnosti mnogih cen in na splošno mezd ter davkov, ki je značil-
na za sodobno gospodarstvo "velikih enot".

Ad 1: Večina držav je danes skoraj brez zlata, vsekakor pa ga
nima dovolj, da bi moglo služiti kot zadostno kritje nacionalnega de-
narja. Na drugi strani pa bi takojšnje vključenje vsega zlata, kar ga
posedujejo danes nekatere države, *posebno Amerika,* v njihov denarni sistem ob takih
kritvenih pogojih, ki ^{moj} bi omogočili zadostno kritje vseh valut, povzro-
čilo ^{priznati} kolosalno inflacijo. Zato si obnove mednarodne zlate veljave ni
mogoče misliti brez neke predhodne porazdelitve zlatih rezerv. Če bi

bili podani prej navedeni politični in gospodarski pogoji za delovanje mednarodne zlate veljave, potem rešitev tega problema ni težavna: deloma se bodo vrnila nacionalni kapitali, ki so svoj čas emigrirali, ostalo bo lahko nadomestil mednarodni kredit, bodisi v obliki produkcijskih investicij, bodisi v obliki meddržavnih posojil, bodisi kako drugače, n.pr. s pomočjo Banke za mednarodna plačila v Bazlu.

Ad 2: V začetnem razdobju po prejšnji vojni se je govorilo o "pomanjkanju zlata", češ da se tekoča zlata produkcija ne more razvijati vzporedno s splošnim gospodarskim razvojem in napredkom. Finančni odbor ZN oz. njegova "komisija za zlato" je o tem vprašanju izdala posebno publikacijo^{x)}, v kateri je skušala s številkami prikazati ~~razvijanje~~ ^{utemeljenost} navedene bojazni. Toda razvoj zlate produkcije v naslednjih letih je ta pesimistična predvidenja demantiral. Zlata produkcija ni samo dosegala zahtevane letne prirastke cca 3% obstoječih ~~zlatih~~ ^{il} zlatih ~~devernik~~ ^{il} rezerv ~~zlatih~~ ⁱⁿ (~~in~~ ^{minimum} ~~zlatih~~ ^{je}), ampak ga je, predvsem zaradi splošne devalvacije, ki je za 66% dvignila ceno zlata^{xx)}, ne da bi povzročila analogni porast splošne ravni cen, celo za 2% presegala.^{xxx)} ~~xxxx)~~

Produkcija zlata:^{xxxxx)}

	1929	1932	1937	1938	1939
Tisoči unč čistega zlata					
Južna Afrika	10.412	11.559	11.735	12.160	12.821
Kanada	1.928	3.044	4.096	4.715	5.092
URSS	707	1.938	5.000	5.000	5.000
Združene države	2.056	2.219	4.112	4.245	4.565
Avstralija	426	710	1.363	1.574	1.621
Filipini	152	230	692 →	844	1.015
Koreja	138	276	735	850	950

x) Société des Nations, Documents sélectionnés soumis à la délégation de l'or du comité financier, Genève 1930.

xx) J. Lescure, op. cit. str. 10.

xxx) J.R. Trupitil, op. cit. str. 333.

xxxx) F. Vito, *Economia politica corporativa*, Milano 1941, str. 306.
 xxxxx) Harek (Times, 22. VII. 1937) je praviel, da je v naslednjem letu 1937 svetovni zlati zalad evropskih bank in regulativnih fondov v vrednosti cca 27 milijard dolarjev, obveznost evropskih bank pa 35 milijard, kar bi pri obstojem paritete omogočilo 77% zlato kritje, neupostovaje tekočo produkcijo zlata.

	1929	1932	1937	1938	1939
Tisoči unč čistega zlata					
Mexika	652	584	846	923	944
Japonska	335	402	723	772	850
Zap. brit. Afrika	208	293	621	725	814
Rodezija	562	581	808	815	803
Kolumbija	48	248	442	521	582
belg. Kongo	173	243	432	460	502
Čile	26	38	273	294	327
Brit. Indija	364	330	332	322	316
Peru	121	86	214	254	270
Nova Guineja	-	-	217	242	246
Švedska	-	132	193	198	200
Romunija	71	103	167	172	175
Nova Zelandija	120	166	168	151	166
Druge dežele	693	1.072	1.714	1.987	2.222
Svetovna produkcija	19.192	24.254	34.883	37.224	39.481
V milijonih dolarjev (unča po 35,- \$)					
Njena vrednost v \$	672	849	1.221	1.303	1.382

Ako bi zlato zopet služilo kot podlaga denarne emisije in kreditnega razmaha v sistemu in po zakonitostih mednarodne zlate veljave, potem gospodarskega problema zlate produkcije sploh ne bi bilo: popuščanje zlate produkcije bi polagoma znižalo splošno raven cen; to bi pocenilo zlato produkcijo ~~(povzročilo bi znižanje cen)~~ ^(denarna vrednost) in dvignilo kupno moč zlata, ~~ker bi cena/zlata~~ ostala ista, ter s tem zopet pospešilo zlato produkcijo itd. Edino vprašanje v zvezi z bodočnostjo zlate produkcije bi torej bilo geo-loško in tehnično. Zaenkrat pa menda ni bojazni, da bi zlata ležišča bila kmalu izčrpana. Tudi racionalizacija pridobivanja gotovo še ni presegla viška.

Nasprotno. V zadnjih letih pred sedanjo vojno se je pojavilo na zlatih tržiščih zlato iz ruskih ležišč, ki so jih komaj pričeli črpati.^{x)} Naraščanje ruske zlate produkcije je vzbudilo dokajšnje za-

x) Glede ruske zlate produkcije glej: John B. Littlepage, A la recherche des mines d'or de Sibérie (1928-1937), Paris 1939; F. Herbertte, La production d'or soviétique et l'équilibre du marché de l'or, v "Travaux du congrès international des sciences économiques", op.cit.str.14

-- Zacetki
s spremembo
v minjaju cen.

skrbljenost, ker gre za ^{razsežno} zlato produkcijo ^{z velikimi izgledi} v deželi, katere dosedanji politični, socialni in gospodarski ^(etatizem, kolektivizem, avtoritarizem) sistem je načeloma izključeval ~~AKM~~ domala vse bistvene predpogoje za delovanje mednarodne zlate veljave. Ako se bo ruska zlata produkcija razvijala v dosedanjem razmerju, potem si je težko misliti zadovoljivo delovanje mednarodnega zlatega sistema brez njene sodelležbe, kar pa vsekakor ^dprepočtavlja korenite spremembe v njeni politični, socialni ⁱⁿ gospodarski ureditvi.

Ad 3: "Begajoči" kapitali so bili značilnost ^{predvsem} ~~ta~~ razdobja med prvo in drugo svetovno vojno in to ^{zaradi} nestabilnosti in negotovosti gospodarskih razmerij (valutarnih razmerij, cen itd) in političnih razmer (strah pred zaplembami in pod.) V ustaljenem gospodarskem življenju z mednarodno izravnavalno tendenco ter v konsolidiranih in varnih političnih razmerah pojav "begajočih" kapitalov gotovo ne bo ^{stvarja} zaval predvojnega obsega. V kolikor pa moderno gospodarstvo ^{velike} možnosti kratkoročnih naložb in s tem lahke možnosti naglih mednarodnih kapitalskih premikov, je praksa regulacijskih fondov nakazala način, kako čim bolj nevtralizirati sunkovite vplive takih kapitalskih premikov na valutni tečaj in na raven cen. Neke vrste regulacijski fondi bi torej bili primerni tudi v okviru ev. novega mednarodne zlate veljave. Njih naloga pa ne bila toliko v popolnem izločevanju vplivov takih nezaželjenih kapitalskih premikov na denarni obtok in kreditni obseg prizadetih dežel, kolikor v zmanjševanju sunkovitosti ^{z njih} teh vplivov ^{denarni in kreditni sistem} postopnim uvañjanjem oz. odvajanjem v oz. iz ~~njega.~~

Po mnenju nekaterih^{x)} bi bilo v ev. obnovljeni zlati veljavi tudi ^{To bi se dalo doseči n.pr. s primernim ~~del~~ obdarcem zlatega uvoza in izvoza.} umestno primerno razširiti razdalje med obema zlatima točkama. ^(zaradi ~~več~~ podrobnega mednarodnega zlatega prometa) S tem bi se ^{razširila} možnost nihanja deviznih tečajev, kar bi zmanjšalo ^{kapitalov.} interes na pretiranih mednarodnih premikih ~~kapitalov.~~

x) Zolotas, La question de l'or et le problème monétaire, v "Travaux" op.cit., str. 396 sl.

Ad 4: V sodobnem gospodarstvu imamo opravka z vrsto monopoli-
stičnih in sorodnih tendenc glede formiranja cen in mezd ter ⁱⁿ drugimi
težko spremenljivimi danostmi (n.pr. davki), ki se upirajo vsakim spre-
membam, posebno naglim kot jih včasih zahteva doslej poznani medna-
rodni zlati mehanizem, ako naj v redu deluje. Izhod je v alternativni:
ali gospodarska razmerja, ki jih izražajo cene, mezde ~~in~~, ter
davke zopet napraviti prožnejše, ali pa skušati tehniko mednarodne
zlate veljave prilagoditi tej gospodarski in finančni stvarnosti. Pr-
va možnost je manj verjetna: sodobno gospodarstvo ima opravka z veli-
kimi tehnično-produkcijskimi in gospodarske-organizacijskimi enotami
in bloki v nekaterih važnih panogah, kar zopet povzroča organiziranje
drugih panog in socialnih skupin, ki bi se sicer čutili v svojih in-
teresih nezavarovane; ^{pa} davki so neprožni, ker so zaradi velike javne
in vplov zaradi dolgoročno vezanih, periodičnih državnih izdatkov
zadolženosti državni izdatki zelo vezani itd. Treba bo torej iskati
možnosti, kako zlati mehanizem prilagoditi tej gospodarski in finan-
čni stvarnosti. Precej bi tudi gledk tega ^{problema} odpomogli regulacijski
fondi in primerno razširjenje razdalje med zlatima točkama. Nadaljni
odpomoček vidijo nekateri v možnosti primerne spremembe zlate pa-
ritete v primeru večje potrebe, vendar samo kot izreden ukrep, če ne
bi bilo drugačnega izhoda. ^{xx)} Vprašanje je še premalo razjasnjeno, da
bi bilo mogoče izreči zanesljivo sodbo. X) Zolotas, op. cit. str. 399 n.

goruji

x x x

Na ~~in~~ predlog^{x)} hočemo navezati poslednjo misel pričujoče razprave. V času med obema svetovnima vojnama se je pojavljala cela vrsta naučnih tendenc in uradnih naziranj (deloma že na Genovski konferenci), ki so zagovarjali politiko stabiliziranja cen z denarno-politiko. Zolotas, op. cit. str. 399 sl.

Na ta predlog hočemo navezati poslednjo misel pričujoče razprave. V času med obema svetovnima vojnama se je pojavljala cela vrsta naučnih tendenc in uradnih naziranj (deloma že na Genovski konferenci), ki so zagovarjali politiko stabiliziranja cen z denarno-političnim ~~z~~ Zolotas, op. cit. str. 399 sl.

(ponedeljek 25. I. 1943)
od 3-5 l. 194.

- 1) Pojem denarja
- 2) Pojem plata
- 3) Njuno odnos v zgodovini do uvedbe platega monometalika
- 4) Zlati monometalika pred prvo svetovno vojno.
- 5) Zlata vešera po prvi svetovni vojni.
- 6) Zlati problem bodočnosti.

del 1: Pojem denarja: denar sprosto v uporabi, ni pa ni preba, tem veci nastopi s mehanizacijo direktne dodajevanja gosp. dobrin.

a) zgod. razložitve: prehod od na-turalskega v menjalno gospod. karadi specijalizirane delitve dela: od rahj. nenege domacega gosp. k odprtemu, menjalnemu princemu gosp.

V te nameni potrebna merila menjalne vrednosti. Sohler pre na mater. izmenjav je to merilo ni enotnega merila, ampak razn. ocenjevanje razmerja vrednosti obed dobrin, ki nej se predrelyno razmenjata (kovj - premica).

Is ga nastopi trane izmenjavn ga more nastati neko enotno merilo menjalne vrednosti za vrakovstvo blago in obencem posebna posredovalna dobrina

v enotah katere se meyjahu vrednot
izraza in se odgovarjajoča količina
teh enot ka kuzljeno blego izroči. Potrebno
je torej poseben predstav vrne menjave.

Za take posebne meyjahu dobrino
pa se zahtevajo neke posebne lastnosti:
predvsem mora biti take dobrine
splōno prienoma ^{meniti vrednost in} hot menjahu sredstvo,
brdini jo splōnem običaju ali pa
je zahtovito, da dober denar pa
se zahteva obije.

Zgod. v služiti v meyjahu
svrhe raznovrstni predmeti, pač n
okirou ne posebnosti kreja in časa.
Kendar je bil izbor teh predmetov večinoma
pogojem jo okiril, ^{na} naslednjēt lastnosti pred-
meta: redkost, razčlenost, trajnost, vrednot
deljivost. Sicer ni je možno predstavljeti
kot meyj merilno in meyjahu sredstvo
tudi n. pr. jajce, toda praktično take
meyjahu sredstvo ni, ker je jajce
gorj. dobrine, nemerjema takojšnjemu
konsumu pa je konsumu in ji meyjahu
gotreba vrednot in trajnost, na meyjahu
nakupe je tudi deljivost. Polej tega je jajce
ima jajce tudi premalo relativno red-
kost, vled česar je njegova meyjahu
vrednot v rednot razmerel zelo nizka in

katr pajce ie tega vidika mi samo pri-
mernu menjelno sredstvo za trine izmenjivo
visoke vrednosti.

~~Je teh razlogov ^{se} pa v starem
veku kot menilne in menjelne dobrine
jelo uveljavljati slehne korine: plat in
prebr~~

Tako ne je zgodovinsko poznal
denar. Že potrebe trine izmenjive
same so reševale od den. sredstvom
tudi relativno visoke vrednosti, vrednost
in trajnost. Te lastnosti denarja se
so postale še bolj potrebne, ko so
ljudje polegome začeli denar up-
rabljati tudi kot najprimernejše
sredstvo za krajnje vrednosti, za
varčevanje. Človek, ki je dober prodal-
enje hoče ali dr., mi čutil takojšnje
potrebe so uporabi vsega t^os prodaja
dobitnega denarja v gotovine svrhe.
Seval pa je ne skren in ga rabil
da ni br hedy poenje iz veliko bli-
čino denarja lahko nebanl kako
relativno drago popr. dobrino. Bolj, ko se
je človek kulturno razvijal, bolj je postajal
daljnoviden in mi več rivil samo iz
denar v den in roke v arte. Tako je

~~denar dobival bolj in bolj svojo tretjo~~
~~funkcijo: služiti kot najprimernejše~~
ker se ni moglo vseh gosp. dobrin
poželeb ^(u. pr. potrebe in dobiček) braniti in je družbe, ki so
trajnejšega značaja, brani (u. pr. orodje),
neprikladno kopičiti in shladiti, je
postal najprikladnejše sredstvo za
branjenje gosp. vrednosti ~~in~~
denar. Tako je denar zgod. dobival
bolj in bolj svojo tretjo funkcijo: slu-
žiti kot najprimernejše sredstvo za
branjenje gospodarske vrednosti.

Na podlagi teh poznanih moremo
denar označiti kot poseben, poseben
gospodarski dobiček, ki služi kot me-
rilo gospodarske vrednosti, kot sredstvo
gospodarske izmenjave in kot najpri-
mernejše sredstvo za branjenje gosp.
vrednosti.

Za podroben zgodovinski razvoj
denarja in posebej denarnejših sredstev pi-
sovcem naročar iz št. Murhmi knjige o
denarju.

Za potrebe naših predavanj

redustuje, da ocenimo, da so se zgodovinsko kot demerui predmeti gotovo največ uveljavile platne kovine: ~~platina~~ srebr in plat, ~~in platina~~ na splošno po odkritju klenke in temerijil keriči da je potem ~~plat~~ v 15. stol. plat izpodrinilo srebr in da so se končno ljudje privadili na papinat in v najnoviji dobi na prepim (skripturalni) demer.

Ad 2: Zlato:

Zlato je rodilna platna kovina, ~~zajema je platina~~ med katere itijemo zlato, srebr in platina, česar je platina najdržija.

Pristvene puseilnosti plahkih kovin so: suoma paxremensivost, zaradi česar so platne kovine krenepas trajne. visoka specifična vrednost, zaradi katere so platne kovine praktične kot predstavniki visokih vrednosti; male pomembnost nove produkcije v primeri z obsejico količin (pri platu n. pr. kovaj 2-3%); porpajevanje pr njih

tudi na nedevnem sorbu, zaradi česar
je soden razlog za njih devnem uporabo
(prva vrednot); deljivost, koonost, ~~to~~ upo-
dobjivost, kar je uporabljiva za prou-
tiscejso.

Platine ~~na devnem~~ se pri ~~dati~~
uvečarila kot devnem. ~~prvi je pla-~~
~~tina bila prva odkrita~~ prvi je bila prva
odkrita drugič pri tako lakih deljive in
upodobjive, prva bleha in je pri
dovoj na devnem sorbu.

Najboljšo devnem kerico izmed
starih kovin je preprano plato, ki je
v tem sorbu vedno prednjačilo pred
prebrno. To pa ne le zato, ker ima
prej omenjene skupne lastnosti starih
kovin v najprejlednejši harmonije pravi
in harmonični kombinaciji, ~~temveč~~
predvsem tudi zaradi tega, ker se
samostojno pridobiva; doci in se prebrno
večino pridobila skupno z drugimi
metalskimi kovinami. In ker to v
prebrni individual prevladuje, zato njih
produkcija diktira prebrno produkcijo.
To ima na posledico, da razlog
prebrne ~~na~~ prevladuje ~~z~~ brez oziroma
na prevladuje jo prebrno, kar revede
alati prvo vrednot prebrno, ~~prebrno~~

in s tem tudi pyagorovo vrednost
v odzivu do plata. Sicer je denarni
sistem plata - rebrnega bimetalnega
sred. proces razvrednotenje rebra
povzročeval, čim se je bimeta-
licem v 15. stl. sred. presivil, se
rebra močvir izgubila na svoji
vrednosti. Sicer je bilo pakovito
vrednotenje razmerje med platom
in rebrom na čera bimetalnega
lekar 1:15 1/2, je v paritku 20. stl.
previd 1:36, leta 1832 lekar 1:72
in leta 1837 lekar 1:77.

Prav zaradi tega stopnjevanega
drinega razvrednotenje rebra, pov-
ročnega to nesamostojnosti rebrne
produkcije, se je bimetalnemu presivil.
Zar je bilo pakovito se fortajalo
ustajeno pakovito razmerje med
platom in rebrom v primeru 2
prijemim. ~~vedno~~ preimim vrednotnim
razmerjem vedno bolj ugodno, je
povzročila rebrna deflacija.
Fovestitibi plata so ^{uporablj.} ~~lekar~~ plata na
to prvi čeri, pa nato tudi v
drinam kovico in ~~to~~ rebrnim pov-

taho dolžene srebrne nove note
pa so računitem rezervju pomej ali
da platniki ~~te sledijo~~, razlika
med tri pri čemer so profitabilni
razlika med tri in računito vred-
notjo srebra, ~~plata pa je~~
gornjaki platniki pa so neglo iz-
gornjaki iz denarnega prometa. Ta
plata - srebrna spekulaacija, ki je
uničila denarni sistem bimetalizma,
je najbolj izretito ~~pod primer~~
potrdilo takojšnjega Greshamovega
zakona da slab denar izpodrina dobrega
(če rezervirani ni preveliko - da ta zakon, nam kontrolirani).

Tako je v 19. stol. zlagane
prevladal denarni sistem ~~tako~~ in enovrednega
plataje prometa litina, vendar večinoma
v ~~se~~ prelodni obliki tako in enovrednega
plata je srebrni sejojčič nejavne.

Zlato ^{rebrni} bimetalizem: obe kovini
sta i merno vrednoti (standard) i dejensko
mernejens mery. in plač. pred vsi (kurzenti
povej). Zakoni vrednotih rezervje. Zamenjivi
bankovci + drobič.

Zlato monometalizem: samo plata,
bankovci in drobič.

Zl. monometalizem, sejojčič na srebrni
samo plata je standard, srebrni pomozen ^{kurzenti} (denar
(samo + dolženi količini), bankovci + drobič.

27

~~Ter je prednarodna plata veljavna izmed~~

Ter so imela ~~na pacia~~ v razicnem pred-
narodne plate veljave vse nacionalne valute
valute ka skupno omoro plato, ~~in s tem~~
~~skupno prenilo gospodarske vrednosti, je~~
~~plato jam cito... bi pa vse bilo pred~~
~~prediziani dicitani drugoimo potenceje~~
~~esa in dicitator bi prednarodna plata~~
~~prednarodni kapitalu promet in pred~~
~~prednarodni placila ter s tem skupno prenilo gospod.~~
~~vrednosti~~

in je bila v veljavi vsoboda korenje, pri pa-
menjivost bankovcev in proti prednarodni
promet v platom, je plato jam cito.....
~~plato~~ Mednarodna plata veljave je glede
tega neravnega gospodarskega nacela imela
ta pomen, da je s svojim mehanizmom
urejanja tega nacela ^(mednarodnim) pri virala, temveč
je je omogočala.

tičnimi intervencijami. ~~(Vse te zamisli so imele skupni izvor v kvantitativni denarni teoriji, računajoč na dirigiranje gospodarstva potem dirigiranja denarstva in kredita. xx)~~ Vse te zamisli so imele skupni izvor v kvantitativni denarni teoriji, računajoč na dirigiranje gospodarstva potem dirigiranja denarstva in kredita. xx)

K tem polpreteklim tendencam, ki bi se utegnile kedaj znova pojaviti, je pripomniti:

Glavna naloga denarja v gospodarskem življenju je, da služi kot merilo gospodarskih vrednosti, katerih izraz so cene. Bistvo vsakega merila je v načelni nespremenljivosti merilne enote, sicer ne ~~ni~~ ~~zanesljivosti~~ zanesljivosti, ~~preglednosti~~ preglednosti, ~~varnosti~~ varnosti. Gospodarsko življenje pa - kakor vse človeško življenje - je poklicano k razvoju, k napredku. Cene so barometer tega napredka. Zato ne morejo biti principiuelno nespremenljive.

Denar je nadalje sredstvo varčevanja, posebno v sodobnem gospodarstvu, ko so ^(trgovinska, kratko- in dolgotrajne nalozbe, kredit in obveznosti) kolosalni kapitali nakopičeni v denarni obliki. Vsaka sprememba v denarnem standardu (merilu) zato deloma pozitivno, deloma negativno prizadene vse človeštvo, ^(in uničuje cela premoženja.) ene bolj, ene manj, ne da bi prizadeti na tej spremembi imeli bodisi kako zaslugo ali kako krivdo. Večja nestabilnost denarne vrednosti pa naravnost ubija smisel za varčevanje in kredit.

Valutarna zanesljivost je predvsem potrebna, ^{tudi} za mednarodno gospodarsko izmenjavo. Ker ^{te razmerje} med obema svetovnima vojnima ni bilo, zato ni čuda, če se je mednarodna izmenjava po zlomu mednarodne zlate veljave močno skrčila (v indeksnih številkah od 1929 do 1935 leta od 100 na 42!), dočim je v normalnih razmerah letno naraščala za novih 5%. x) Za svetovno gospodarsko ravnovesje je bistveno, da se ^{nacionalne} cene spreminjajo samo zaradi sprememb v stvarnih produkcijskih stroških raznih dežel in da valutni tečaji zvesto odražajo tako ravnovesje, da torej

x) Cabiati, Premiers éléments d'une théorie des "alignements", v "Travaux", op. cit. str. 86/87.

xx) Za ekspeze in kritiko tozadevnih doktrin glej Bist, op. cit. str. 234

niso drugega kot "denarni odraz gospodarskih stvarnosti".^{xx)}

Primerno je torej, da v izbiri: stalen denar ali stalne cene, ostane stalen denar in spremenljive cene. Stvar sposobne gospodarske politike pa je, da skrbi za to, da bo spremenljivost cen ostala v mejah gospodarske možne ustaljenosti. Samovoljnih denarnih sprememb za namene stabiliziranja cen naj se gospodarska politika načeloma ne poslužuje.

Stalnost denarja kot merila gospodarskih vrednosti in njihovih sprememb pa je že pojmovno možna le, če se pojem denarja nanaša na nekaj konkretnega, fizično in vrednostno sorazmerno najmanj spremenljivega.^{xx)} Dosedanje izkušnje pričajo, - in v tem so si vsi edini -, da je iz tega vidika zlato najprimernejša podlaga denarja. Saj smo videli, da se je tudi po zlomu mednarodne zlate veljave vse (razen v notranjosti dežel s popolnim deviznim nadzorstvom) vrtelo okoli zlata in njegove cene. Tudi najskrajnejši nasprotniki zlate veljave prijavajo, da bo ostalo zlato vsekakor nepogrešljivo kot sredstvo za izravnavo saldov politike pa je, da skrbi za to, da bo spremenljivost cen ostala v me- v mednarodnih gospodarskih odnosih, če naj narodi med seboj trgujejo. Pri tem pa skrajnja stoji pred neznanko, kako priti do primerne mehanizma, da ne bo vse zlato zopet odteklo v eno smer, ne da bi se zopet povrnilo. S takim umikanjem in iskanjem pa je dano zlato zadostno pri- znanje in je nehote molče izraženo spoznanje, da more in mora zlato služiti tudi kot podlaga denarju. Vse drugo je stvar politične in go- spodarske ureditve ter denarno-tehnične iznajdljivosti.

Za obnovo mednarodne zlate veljave v eni ali drugi obliki govori tudi verjetnost, da države, ki so s velikimi stroški pritegnile

... in ali...
... 439 ...
... na indeksu cen (indeksna
... Ch. Rist, str. 375 sl.)

x) Predsklepi, "Tournet", št. 439.
xx) Tudi v obsegu den. učni, št. 439.
je minimalni r. n. l., kar pomeni pravi premeri (V. s. h. u., št. 375 sl.)

Barbovski

nase skoraj vse obstoječe zlato, ne bodo pripravljene pustiti, da to zlato izgubi svoj smisel, pa tudi ne, da bi še vnaprej same z velikimi stroški kupovale vse novo zlato - samo zato, da bi bil kup vedno večji.

Zgodovina pa je tudi dokazala, da bolj, ko se denarni režimi od zlata oddaljujejo, bolj ljudje zlato - iščejo in spravljajo. "Po izkušnjah zadnjih petindvajsetih let pač nihče ne dvomi, da bi človek, ki bi bil leta 1913 spremenil vse svoje premoženje v zlato, ga zakopal v zemljo in ga 1937 leta ^{izkopit} odkopal, napravil najlepšo spekulativno operacijo".^{x)} K temu bi lahko dostavili, da bi ta "človek" napravil še lepšo spekulativno operacijo, če bi ga leta 1937 še ne bil odkopal.

izkopit

---

x) Ch. Rist, op. cit., str. 452.

agterena

Uporabljeni viri in literatura:

- 1) V razpravi citirani.
- 2) L. Baudin, La monnaie, Paris 1938.
- 3) L. Baudin, La monnaie et la formation des prix, Paris 1936.
- 4) A. Weber, Geld, Banken, Börsen, Leipzig 1939.
- 5) R. Galli, I sistemi monetari a tipo aureo, Milano 1940.
- 6) Nuova collana di economisti, Mercato monetario, Vol. 8, Torino 35.
- 7) A. Aftalion, ~~International relations in the gold standard~~
L'équilibre dans les relations économiques internationales, Paris 1937.

Še iskana literatura:

- 1) Hawtrey, Trade and Credit, London 1928.
- 2) Gregory, The Gold Standard and its future, London 1935.
- 3) Demaria, Le ~~teorie~~ ^{teorie} monetarie ed il ritorno all'oro, Torino 1938.
- 4) Aftalion, Monnaie, prix et change, Paris 1935.
- 5) Otto Veit, Die Zukunft des Goldes, Berlin 1937.
- 6) Keynes, Trattato della moneta, Milano 1932.
- 7) Weltwirtschaftliches Archiv:
41 Bd. 1935
46 Bd. 1937. (Razpravi F. Lutza)
- 8) The Economist, 17.IV. in 22.V. 1937.
- 9) Hardy, Is there enough Gold?, Washington 1936.
- 10) Rapport de la Délégation de 'or de la Société des Nations, Genève 1930.
- 11) V. Antreas, The International Gold problem, London 1931.
- 12) Statistični viri ZN in ev. drugi, o povojnem gospodarskem razvoju, denarstvu, zlatu, cenah itd - izpred 1938. (Statistične vire ZN za leto 1938 in 1939 avtor poseduje).
- 13) Société des Nation, Revue de la situation économiques mondiale, 1931 - 1939, Geneve.
- 14) Banque des régléments internationaux, Relations annuelles, Bâle.

in uprtevanju
Uporabljeni viri in literatura:

- 1) V razpravi citirani *spiri*.
- 2) L. Baudin, La monnaie, Paris 1938.
- 3) L. Baudin, La monnaie et la formation des prix, Paris 1936.
- 4) A. Weber, Geld, Banken, Börsen, Leipzig 1939.
- 5) R. Galli, I sistemi monetari a tipo aureo, Milano 1940.
- 6) Nuova collana di economisti, Mercato monetario, Vol. 8, Torino 35.
- 7) A. Aftalion, ~~Internationale und die Weltwirtschaft~~
L'équilibre dans les relations économiques internationales, Paris 1937.

Še iskana literatura:

- 1) Hawtrey, Trade and Credit, London 1928.
- 2) Gregory, The Gold Standard and its future, London 1935.
- 3) Demaria, Le teorie monetarie ed il ritorno all'oro, Torino 1938.
- 4) Aftalion, Monnaie, prix et change, Paris 1935.
- 5) Otto Veit, Die Zukunft des Goldes, Berlin 1937.
- 6) Keynes, Trattato della moneta, Milano 1932.
- 7) Weltwirtschaftliches Archiv:
41 Bd. 1935 (Razpravi F. Lutza)
46 Bd. 1937.
- 8) The Economist, 17.IV. in 22.V. 1937.
- 9) Hardy, Is there enough Gold?, Washington 1936.
- 10) Rapport de la Delegation de 'or de la Societe des Nation, Geneve 1930.
- 11) V. Autores, The International Gold problem, London 1931.
- 12) Statistični viri ZN in ev. drugi, o povojnem gospodarskem razvoju, denarstvu, zlatu, cenah itd - izpred 1938. (Statistične vire ZN za leto 1938 in 1939 avtor poseduje).
- 13) Societe des Nation, Revue de la situation économiques mondiale, 1931 - 1939, Geneve.
- 14) Banque des reglements internationaux, Relations annuelles, Bâle.

tičnimi intervencijami. ~~Intervencije so bile uspešne~~ Vse te zamisli so imele skupni izvor v kvantitativni denarni teoriji, računajoč na dirigiranje gospodarstva potem dirigiranja denarstva in kredita.^{xx)}

K tem polpreteklim tendencam, ki bi se utegnile kedaj znova pojaviti, je pripomniti:

Glavna naloga denarja v gospodarskem življenju je, da služi kot merilo gospodarskih vrednosti, katerih izraz so cene. Bistvo vsakega merila je v načelni nespremenljivosti merilne enote, sicer ni ~~zanesljivosti~~ ^{pravilnosti} zanesljivosti, ~~preglednosti~~ preglednosti, ~~varnosti~~ varnosti. Gospodarsko življenje pa - kakor vse človeško življenje - je poklicano k razvoju, k napredku. Cene so barometer tega napredka. Zato ne morejo biti principiuelno nespremenljive.

Denar je nadalje sredstvo varčevanja, posebno v sodobnem gospodarstvu, ko so kolosalni kapitali nakopičeni v denarni obliki. ^(tevarizacija, kratko- in dolgoročne naložbe ter obveznosti) Vsaka sprememba v denarnem standardu (merilu) zato deloma pozitivno, deloma negativno prizadene vse človeštvo, ^(in uničuje cela premoženja) ene bolj, ene manj, ne da bi prizadeti na tej spremembi imeli bodisi kako zaslugo ali kako krivdo. Večja nestabilnost denarne vrednosti pa naravnost ubija smisel za varčevanje *in kredit.*

Valutarna zanesljivost ^{pa} je predvsem potrebna ^{tudi} za mednarodno gospodarsko izmenjavo. Ker ~~med~~ ^{tako samostojno} med obema svetovnima vojnema ni bilo, zato ni čuda, če se je mednarodna izmenjava po zlomu mednarodne zlate veljave močno skrčila (v indeksnih številkah od 1929 do 1935 leta od 100 na 42!), dočim je v normalnih razmerah letno naraščala za novih 5%.^{x)} Za svetovno gospodarsko ravnovesje je bistveno, da se ^{nacionalne} cene spreminjajo samo zaradi sprememb v stvarnih produkcijskih stroških raznih dežel in da valutni tečaji zvesto odražajo tako ravnovesje, da torej

x) Cabiati, Premiers éléments d'une théorie des "alignements", v "Tra-vaux", op. cit. str. 86/87.

xx) Za ekspozice in kritiko tozadevnih doktrin glej Rist, op. cit. str. 234 sl.

Glom je; pa volutermim
Mitemu pivo hiti tek fopon
dovki ped, ki pa dolgo dobo
lederit spotaolja si. krajja
pcedu. gop. peruvessje.

niso drugega kot "denarni odraz gospodarskih stvarnosti".

Primerno je torej, da ^{se} v izbiri: ^{stabilnost denarnih tečajev ali sta-} ~~stalen denar ali stalne cene,~~
~~ostane stalen denar in spremljive cene.~~ Stvar sposobne gospodarske

politike pa je, da skrbi za to, da bo spremljivost ^{nacionalnih} cen ostala v me-
jah gospodarsko možne ustaljenosti. Samovoljnih denarnih sprememb za
namene stabiliziranja cen naj se gospodarska politika načeloma ne po-
služuje.

Stalnost denarja kot merila gospodarskih vrednosti in njihovih
sprememb pa je že pojmovno možna le, če se pojem denarja nanaša na ne-
kaj konkretnega, fizično in vrednostno sorazmerno najmanj spremenljivi-
vega. ^{xx)} Dosedanje izkušnje pričajo, - in v tem so si vsi edini - , da je
iz tega vidika zlato najprimernejša podlaga denarja. Saj smo videli,
da se je tudi po zlomu mednarodne zlate veljave vse (razen v ^{uradni} notranjosti
dežel s popolnim deviznim nadzorstvom) vrtelo okoli zlata in njegove
cene. Tudi ~~nasprotniki~~ nasprotniki zlate veljave priznavajo, da bo
ostalo zlato vsekakor nepogrešljivo kot sredstvo za izravnavo saldov

v mednarodnih gospodarskih odnosih, če naj narodi med seboj trgujejo.
Pri tem pa ~~stojimo~~ ^{v tem primeru} stojimo pred neznanko, kako priti do primerne me-
hanizma, da ne bo ^{spet} vse zlato ~~odteklo~~ ^{nasprotnikom zlate veljave} odteklo v eno smer, ne da bi se zopet
povrnilo. S takim umikanjem in iskanjem ^{pa} je dano zlatu zadostno pri-
znanje in je nehote molče izraženo spoznanje, da more in mora zlato
služiti tudi kot podlaga denarju. Vse ^{Nadaljnje pa} ~~je~~ je stvar politične in go-
spodarske ureditve ter denarno-tehnične iznajdljivosti.

Za obnovo mednarodne zlate veljave v eni ali drugi obliki ^{pa} go-
vori tudi verjetnost, da države, ki so z velikimi stroški pritegnile

x) Predöhl, "Travaux", op. cit. str. 439.
xx) Ideja o abstraktni denarni enoti, sloneči na indexu cen (indeksna
veljava) je nesmisel v sebi, ker manjka merilo sprememb, oslon primer-
jave. (Več o tem Ch. Rist, op. cit., str. 375 sl.)
xxx) Glij, Vito, op. cit., str. 303 sl.

Toda stalne
cene pomenijo
ravno stalno
denar in
obratno o smislu
raznokratij
nega denarja
stabilizacije je
trajna
stabilnost
znanje ali
notranje med-
nosti denarja
(krije ali se
alve vrednosti)

nāse skoraj vse obstoječe zlato, ne bodo pripravljene pustiti, da to zlato ^{prej ali slaj} izgubi svoj smisel, pa tudi ne, da bi še vnaprej same z velikimi stroški kupovale vse novo zlato - samo zato, da bi bil kup vedno večji. ^{x)}

Zgodovina pa je tudi dokazala, da bolj, ko se denarni režimi od zlata oddaljujejo, bolj ljudje zlato - iščejo in spravljajo. "Po izkušnjah zadnjih petindvajsetih let pač nihče ne dvomi, da bi človek, ki bi bil leta 1913 spremenil vse svoje premoženje v zlato, ga zakopal v zemljo in ga 1937 leta ^{kopel} odkopal, napravil najlepšo spekulativno operacijo" ^{xx)} K temu bi lahko dostavili, da bi ta "človek" napravil še lepšo spekulativno operacijo, če bi ga leta 1937 še ne bil odkopal.

~~končni~~

-----
xx) Ch. Rist, op. cit., str. 452.

x) Na drugi strani pa se režim deviznega nadzorstva s vsemi omejitvami, ki jih zahteva, ~~in~~ ⁱⁿ omejuje, kot nelo najino xlo, ne pa kot ideal, in se ~~ne~~ ^{ne} xeli ^(tudi s prizadete strani same) povratiti k nelo vrste xlati xeliani. Glej Predoll, v "Traeven" of. cit., str. 436 sl.